

بسمه تعالی
دانشگاه آزاد اسلامی
جزوه درس
آشنایی با دفاع مقدس

تجزیه و تحلیل جنگ عراق علیه ایران

کلیات :

یکی از حوادث بی نظیر در تاریخ معاصر ایران، دفاع مقدس ملت در برابر تجاوز دشمن بعثی عراق است که با حمایت و پشتیبانی ابر قدرت ها و برخی کشورهای منطقه به منظور شکست انقلاب اسلامی صورت پذیرفت. لیکن دشمن متجاوز به اهداف خود نرسیده و پس از چند قرن برای اولین بار هیچ قسمتی از میهن ایران اسلامی جدا نگردید. در این جنگ تحمیلی نه تنها استکبار جهانی موفق نشد ملت ایران را به زانو درآورد، بلکه عملی جهت تثبیت وحدت ملی، انسجام اسلامی و اعتقاد به نظام اسلامی گردید. در طول این دفاع مقدس به رهبری حضرت امام خمینی (ره) اتفاقات عظیمی در صحنه های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی کشور روی داد که منجر به تحولات عمیق در زمینه های مختلف گردید. این درس می تواند آینده سازان کشور را با ابعاد مختلف علوم و معارف، دستاوردها و ویژگیهای مهم دفاع مقدس آشنا سازد.

هدف:

- آشنایی با ابعاد مختلف علوم و معارف دفاع مقدس، انتقال فرهنگ، ارزش ها و دستاوردهای آن همچنین توسعه ی فرهنگی جهاد، ایثار و مقاومت ملی در بین جامعه جهت ساختن آینده.
- بازخوانی و استفاده از علوم و معارف دفاع مقدس جهت تولید علم در مسیر مدیریت و توسعه ایرانی اسلامی

منظور:

- نهادینه نمودن روایت دفاع مقدس در ابعاد مختلف به صورت آکادمیک
- آشنایی دانشجویان با ابعاد مختلف دفاع مقدس در حوزه علوم نظری
- انتقال حقایق تاریخی و جغرافیایی دفاع مقدس جهت جلوگیری از تحریف
- معرفی وجوه تمایز جنگ تحمیلی با سایر جنگ های 300 ساله
- ترویج و تعمیق و ارتقای فرهنگ ایثار و مقاومت و ارزش های دفاع مقدس
- احیای روح قهرمانیت، سلحشوری و فداکاری در بین دانشجویان و جامعه
- آشنایی با دستاوردها و عناصر وحدت ملی در دفاع مقدس

سر فصل ها:

1. کلیات: تبیین مفاهیم جنگ و دفاع (ضرورت ارائه درس آشنایی با دفاع مقدس).
2. آشنایی با جغرافیای نظامی مناطق مرزی ایران و عراق.
3. بررسی نظری علل وقوع جنگ ها (سوابق تاریخی مناقشات مرزی ایران و عراق تا قرداد 1975)
4. بررسی وضعیت محیط امنیتی و بین المللی ایران در آغاز و مقایسه آن با عراق
5. زمینه سازی اهداف و علل جنگ علیه ایران.
6. هجوم سراسری و اشغال مناطقی از جنوب، غرب و شمال غرب ایران
7. راهبرد امام، مقاومت مردمی و نیروی های مسلح و متوقف کردن متجاوز

8. راهبرد آزادسازی مناطق اشغالی ایران (عملیات های ثامن الائمه، طریق القدس، فتح المبین و بیت المقدس).
9. راهبرد تعقیب و تنبیه متجاوز با هدف خاتمه جنگ و رسیدن به صلح شرافتمندانه (عملیات های خیبر، والفجر 8 و کربلای 5).
10. جنایات جنگی رژیم بعثی عراق (جنگ شیمیایی، جنگ شهرها و جنگ نفتکش ها، رفتار با اسرا)
11. رفتار سازمان ملل و روند صدور قطعنامه 598 .
12. نقش قدرت های منطقه ای و فرامنطقه ای در جنگ عراق علیه ایران.
13. چگونگی پایان جنگ (پذیرش قطعنامه 598. دفع تجاوز مجدد عراق و منافقین و پذیرش قطعنامه از سوی عراق).
14. عوامل پیروزی ایران در دفاع مقدس (رهبری امام، تدبیر و ابتکار در فرماندهی و مدیریت دفاع مقدس، فرهنگ جهاد، ایثار، شهادت وحدت ملی و پشتیبانی های مردمی، اسوه های دفاع مقدس).
15. نتایج و دستاوردهای جنگ و دفاع مقدس در عرصه داخلی و بین المللی (ایجاد فرهنگ مقاومت، ارتقای موقعیت فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، فناوری و نظامی ایران).
16. بازدید از موزه ها و مناطق دفاع مقدس در صورت امکان.

عنوان (آشنایی با دفاع مقدس):

آشنایی

بیان ابعاد مختلف دفاع مقدس به صورتی کاملاً عمومی و سطحی که مخاطبین با توجه به محدودیت زمان و تدریس با کلیاتی از دفاع مقدس آشنا شوند.

دفاع

بیانی از دفاعی بودن جنگ از سوی ایران اسلامی و اینکه ایران مورد تجاوز وحشیانه رژیم حزب بعث قرار گرفته است، و آغازگر جنگ رژیم عراق بوده است.

مقدس

بیانی بسیار وسیع از وجود روحیه و پتانسیل دینی و مذهبی در بین رزمندگان و مدافعان انقلاب و دفاع مقدس بوده که در مفاهیم ایثار و گذشت و فداکاری متجلی گشته است.

فصل اول:

تعریف جنگ، انواع جنگ و سطوح مخاصمه

سان تزو

جنگ یک نوع مبارزه مسلحانه و عملی آگاهانه است. ارتش مانند ابزاری است که تیر خلاص را در مغز دشمن خالی می کند و به عنوان آخرین راه حل است. جنگ از دید وی امری غیر عادی و گذرا تلقی نمی شود بلکه یک نوع مبارزه مسلحانه و عملی آگاهانه است که تکرار می شود و بنابراین مستعد تحلیل عقلانی است.

گاستون بوتول

جنگ اجتناب ناپذیر است. انتظار جنگ از ویژگی های روانی جوامع انسانی است. ولی به این مفهوم نیست که انسان ها جنگ طلبند. بلکه نگرانی از حمله یک گروه انسانی به آنها، جوی نا ارام و نگران کننده را ایجاد میکند، تا حالت آمادگی نبرد و دفاع از خود را به فراموشی نسپارند.

مارکسیست ها

جنگ را نتیجه حتمی و اجتناب ناپذیر رقابت بین کشور های سرمایه داری تعریف کرده اند. که برای بهره کشی و استعمار کشورهای ضعیف، دسترسی به بازارهای جهانی برای فروش محصولات تولیدی خود و کسب مواد اولیه ارزان و مرغوب با یکدیگر نبرد میکنند. ممکن است با این نظریه بتوان جنگ های قرن بیستم را تبیین نمود.

جنگ از دیدگاه اسلام:

ان الجهاد باب من ابواب الجنة امام علی (ع)

وقاتلوهم حتی لا تكون فتنة ويكون الدين كله لله سورة انفال ایه 39

ولا تحسین الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیا عند ربهم یرزقون سورة ال عمران ایه 169

جنگ از منظر امام خمینی (ره):

جنگ جنگ است ، عزت، شرف و حیثیت ما در گرو همین جنگ ها و مبارزات است

من از جنگ نمی ترسم ، ملت هم نمی ترسند، قوای نظامی هم نمی ترسند.

این جنگ ، جنگ اعتقاد است، جنگ ارزش های اعتقادی انقلابی و ما در مقابل ظلم ایستاده ایم.

تعریف جنگ:

- دوران باستان
- دیدگاه غرب (قرون اخیر)

• تعریف دکترین نظامی ایران

تعریف جنگ در دوران باستان

سون تزو (استراتژیک چینی حدود 500 ق.م):

<<جنگ اسلحه ای نامبارک است و فقط هنگامی باید به کار برود که راه حل دیگری نباشد>>.

<<پیروزی بایستی در کوتاه ترین مدت، حداقل ضایعات انسانی و حداقل آسیب به خودی و دشمن به دست آید>>.

تعریف جنگ در دوران اخیر

کلوزویتس (استراتژیک اروپایی قرن 18):

<<جنگ ادامه سیاست است در میدان نبرد>>

<<جنگ اعمال قدرت نظامی برای تحقق اهداف سیاسی است>>

<<جنگ تحمیلی اراده یک طرفه بر طرف دیگر با توسل به زور است>>

جنگ سیاسی توأم با خونریزی است و سیاست جنگی بدون خونریزی است.

تعریف دکترین نظامی ایران از جنگ

<<جنگ برخورد خوشنت آمیز نیروهای مسلح دو یا چند دولت، به دنبال تاثیر گذاری ایدئولوژیک یک کشور، و یا پس از بن بست رسیدن راه حل های سیاسی، به منظور تحمیل اراده و یا جلوگیری از تحمیل اراده یکی بر دیگری می باشد>>

تعریف جنگ

حرکتی است قهرآمیز برای تحمیل اراده خود بر دیگران.

تعریف دفاع

مقاومتی است قهری در مقابل تحمیل اراده دیگران.

تعریف دفاع مقدس

مقاومتی است داوطلبانه بر اساس ایدئولوژی الهی در مقابل تحمیل اراده نامشروع دیگران.

چرا جنگ های ملی و میهنی باید مورد توجه قرار گیرد؟

• افتخار به گذشته

• امید به آینده

اگر از ملتی افتخارات آن ملت را بگیری آن ملت از بین می رود و همین طور اگر امید را از کشوری گرفته شود هم از بین می رود و آن ملت دیگر زنده نیست و نابود می شود و این دو مقوله در جنگ نقش اساسی دارد.

مدل توصیفی برای تحلیل و ارزیابی چگونگی آغاز جنگ:

وجود زمینه های مختلف ← بروز اختلافات ← ایجاد مناقشه ← بروز تهدید ← شرایط بحرانی ← جنگ
سطوح جنگ:

- 1- سطح تاکتیک: فرماندهان گردان، تیپ، لشکر
- 2- سطح عملیات: در بحث مسئولین نیرو و رده (زمینی، دریایی و هوایی)
- 3- سطح استراتژیک: در سطح مسئولین کشوری

انواع جنگ:

- از لحاظ محدوده جغرافیایی: به جنگهای محلی، منطقه ای و جهانی گفته می شود.
- از لحاظ محدوده زمانی: کوتاه مدت، بلند مدت و طولانی
- از لحاظ محدوده اعتقادی: جنگ حق و باطل، عادلانه
- از لحاظ محدوده سطح برخورد: درگیری، رزم، عملیات و جنگ
- از لحاظ محدوده شدت: کم شدت، پر شدت، متوسط
- از لحاظ شیوه و نوع و اجراء: جنگ روانی، الکترونیک، شیمیایی، سرد و ...

مفهوم جنگ در اسلام:

- جلوگیری از تعدی و تجاوز و ظلم
- دفاع از جان و مال و ناموس
- اشاعه احکام الهی و توسعه حاکمیت اسلام
- از بین بردن فتنه
- قید فی سبیل ...

علل و عوامل شروع جنگ:

- ریشه ها: آن دسته از عواملی هستند که دارای عمق و پایداری بوده و به آسانی از بین نمی رود.
- زمینه ها: عواملی هستند که تابع شرایط و وضعیت موجود می باشد و پایداری کمتری داشته و قابل تاثیر گذاری هستند.

ریشه های جنگ:

- تاریخی
- ژئوپلیتیکی
- سیاسی
- اقتصادی
- فرهنگی

ریشه تاریخی

در اثر تکرار جنگ و تداوم خصومت و کینه ورزی بین دو کشور یا ملت در طول سالیان متمادی به وجود می آید.

ریشه ژئوپلیتیکی

اختلافات ناشی از وضعیت جغرافیایی کشورها و ادعاهای ارضی و مرزی آنان نسبت به یکدیگر.

ریشه سیاسی

رقابت دو کشور بر سر قدرت و تلاش برای دستیابی به نقش و جایگاه بالاتر در نظام سیاسی منطقه ای یا بین المللی.

ریشه اقتصادی

اختلافات دو کشور بر سر منابع و بازار و تضاد منافع اقتصادی

ریشه فرهنگی

اختلافات نژادی، قومی، مذهبی و...

زمینه های جنگ:

- محیطی: محیط بین الملل، محیط داخلی کشور مهاجم، محیط داخلی کشور مورد حمله
- حاکمیت
- رهبر و حاکم
- از بین رفتن بازدارندگی

علل بروز جنگ:

- عزم و تصمیم یک کشور به جنگ
- وجود منابع لازم (نیروی انسانی، تجهیزات)
- کمک به متحدین (پیمان ناتو)
- و به خطر افتادن منافع ملی کشور (بقای ملی).

مشخصات جنگ:

1. جنگ دسته جمعی همراه با خشونت است.
2. معمولاً جنگ ها در خدمت منابع ملی است.
3. معمولاً جنگ ها دارای ویژگی های حقوقی و روانی هستند. (مثلاً استفاده از سلاح شیمیایی خلاف است)
4. معمولاً در جنگ نوعی نظم حاکم است.
5. معمولاً جنگ ها با خشونت و خونریزی مشهور هستند.
6. معمولاً جنگ ها همراه با شکست و پیروزی است.
7. دارای تشکیلات مربوطه است.
8. هر جنگی دارای اهدافی است.

اهداف جنگ:

1. تصرف و کشور گشایی.
2. تحمیل اراده و جلوگیری از تحمیل اراده.

3. به دلیل قدرت طلبی و جاه طلبی کشورها.
4. به عنوان دفاع از سرزمین و ناموس و اعتقادات (مانند توسعه دین در صدر اسلام با جنگ های صلیبی)
5. به منظور دستیابی به منافع و ذخایر کشورها.
6. تحقق حقوق بین الملل، نسل کشی قومی.

عوامل ممانعت و جلوگیری از بروز جنگ:

1. بازدارندگی (مذاکرات-قدرت نظامی)
 2. وحدت ملت
 3. یکپارچگی مردم
 4. دفاع از دولت توسط مردم
 5. داشتن نیروی مسلح قوی
 6. تشکیل حکومت جهانی
- نقل تاریخ همراه تجزیه و تحلیل درست وقایع آن یکی از ضروری ترین و مفید ترین و فوری ترین تلاش های فکری و فرهنگی در هر جامعه است.
- ارتقاء و رشد حقیقی ملت از آنجا آغاز می شود که با نظر در تاریخ گذشتگان و دستیابی به علل پیروزی و شکست آنان راه صحیح زندگی را برای خود برگزینند و با استفاده از تجربیات تلخ و شیرین پیشینیان مسیر سعادت آیندگان را پی ریزی کند. چه بسا شکست ها و زیان های جبران نا پذیری که دامن یک فرد یا ملتی را گرفته است که مشابه آن در تاریخ فراوان بوده و با اندک اطلاع از سابقه تاریخی آن به راحتی می شد از تکرار آن جلوگیری نمود.
- آشنایی به سیر حوادث تاریخ، انسان را در برابر پیشامدهای ناگوار اجتماعی و فردی بیمه می کند و داشتن یک تاریخ پر فراز و نشیب برای نسل های آینده یک ملت سرمایه گران بهایی است که ارزش آن کمتر از ذخایر مادی و معادن طلا و نقره نیست.
- جنگ یکی از عناصر پایدار تاریخ بشری است که جامعه شناسان آن را به عنوان یک پدیده و واقعیت اجتماعی قلمداد نموده اند و صلح یک آرامش ناپایدار است صلح در صورتی باقی می ماند که :

1. سلطه را قبول کنی
2. قدرت بازدارندگی داشته باشی

جامعه شناسان و مورخین می گویند که از تاریخ پنج هزار ساله تمدن بشری فقط 268 سال بدون جنگ و درگیری بوده است. می گویند که 14 هزار سال جنگ اتفاق افتاده و تا به حال 4 میلیارد نفر انسان جان باخته اند. دقیقاً از زمان سلطنت فتحعلی شاه قاجار تا شروع انقلاب اسلامی ایران نزدیک به یک میلیون کیلومتر مربع از خاک ایران جدا شده است.

فصل دوم:

پیش زمینه های جنگ عراق علیه ایران و اوضاع داخلی ایران و اقدامات عراق

نگاهی به سابقه تاریخی ایران و عراق:

- در سال 539 ق م کوروش، بابل (عراق) را فتح کرد. تا 11 قرن جزئی از ایران بود
- در سال م عراق در قلمرو حکومت اسلام قرار گرفت.
- در سال 945م بغداد به تصرف سلسله آل بویه درآمد.
- در سال 1107م سلجوقیان عراق را تصرف کرد. (80 سال)
- در سال 1276م هلاکوی مغول بغداد را فتح کرد و با قتل معتصم و انقراض خلافت عباسی بیش از دو قرن عراق تحت سیطره مغولها قرار گرفت.
- در سال 1437م امپراتوری عثمانی بغداد را فتح کرد و تا دو قرن این خطه به تناب در دست ایران و عثمانی قرار داشت
- از سال 1639م. تا جنگ جهانی اول (1914) عراق جزئی از عثمانی بود.
- پس از جنگ جهانی اول، اعراب منطقه خاورمیانه توسط انگلیس به کشورهای کوچک وابسته تقسیم شدند و عراق نیز به عنوان کشور مستعمره انگلیس به وجود آمد.
- مبارزات شیعیان عراق در سال 1932 منجر به استقلال عراق گردید.
- از دوران صفویه (905 ه. ق) تا کنون 25 جنگ با عراق داشته ایم.

کشور فعلی عراق:

سرزمینی که امروز عراق نامیده میشود در دوران قبل از اسلام بیش از 9 قرن جزئی از خاک ایران بوده و پایتخت شاهان ایران مانند (تیفوس) مدائن قرار داشت.

در طول حدود 420 سال بین 18 تا 20 قرار داد و عهدنامه بین ایران و همسایه غربی آن در مورد اختلاف و تعیین مرز بین دو کشور به امضاء رسیده است.

تا شهریور ماه سال 1359 هجری شمسی که صدام جنگ تحمیلی را شروع کرد 28 جنگ بین ایران و همسایگان و روی داده که 27 آن بین ایران و کشورهای همسایه غیره بوده و یک جنگ آن بین ایران و عراق به وقوع پیوسته است البته این ها به غیر از جنگ های کوچک و درگیری های محدودی بوده که کرار بین کشور ایران و دیگران بروز کرده است.

تشکیل دولت صفوی در اوایل قرن شانزدهم میلادی و اعلام مذهب تشیع به عنوان مذهب رسمی کشور دولت سنی مذهبی عثمانی را سخت علیه ایران برانگیخت علی رفم پیروزی های زیادی که شاه عباس صفوی در جنگ با دولت عثمانی داشت، ولی در نهایت سلطان سلیم عثمانی داشت، ولی در نهایت سلطان سلیم عثمانی به دلیل استفاده از تجهیزات مدرن روز توانست شاه اسماعیل را در چالدران شکست داده و تا آبریز پیشروری نماید.

پس جنگ جهانی اول به دلیل حمایت دولت عثمانی از دولت آلمان کشورهای پیروز به تجزیه قلمرو عثمانی پرداختند در نتیجه دولت های فرانسه و انگلیس در سال 1920 میلادی عراق فعلی را از عثمانی جدا کردند و به مدت 12 سال یعنی تا سال 1932 عراق تحت الحمایه انگلیس قرار داشت در طول این سال ها ملت عراق با هدایت آیت ا... کاشانی مبارزه نمودند و خود را از قیومت انگلستان راهی دادند یعنی کل موجودیت کشوری به نام عراق به 80 سال می رسد.

در انتخاب مرز ایران و همسایه غربی دولت های روس و انگلیس دخالت های موزیانه داشته اند از جمله مرزهای تعیین شده قبلی به صورت خطی از داخل قبایل رد شده است در سال 1914 برای تعیین مرزها جلساتی برگزار می شود که حدود 3 سال مذاکره ادامه داشته است انگلیس و روس در پای قرارداد به ایران فشار آوردند که باید در قسمت هایی از مرز عقب نشینی کند از جمله زاویه قائمه در منطقه کوشک (خوزستان) به طرف شلمچه کشیده شده است. مرزها می توانند برحسب اینکه طبیعی یا مصنوعی، زمینی یا دریایی باشند ما در خوزستان مرز طبیعی به غیر از اروند رود نداریم.

از مجموع 8731 کیلومتر طول مرزی پیرامون جمهوری اسلامی ایران، 1610 کیلومتر با عراق در خاک و آب هم مرز می باشند. (از دهانه فاو تا دالامپرادغ) مرزها از لحاظ هندسی به صورت خط مستقیم یا مقعر یا محدب می باشند و در صورت مستقیم بودن شرایط برای طرفین از لحاظ نظامی یکسان است. ولی در صورت دوم و سوم از لحاظ عملیات آفندی برای کشوری است که دارای مرز محدب است لیکن جناحین ممکن است مورد تهدید قرار گیرد و حال آنکه مرز مقعر برای دفاع مساعد خواهد بود. اگر مرز رودخانه است تفوق برای طرفی است که کرانه های مرتفع را در اختیار دارد.

پیش زمینه جنگ عراق علیه ایران:

کشور عراق بعد از جنگ جهانی اول که امپراطوری عثمانی شکست خورد در سال 1921 با قیومیت انگلستان با سه استان بصره، بغداد، موصل تشکیل شد. اولین پادشاه فیصل اول (فیصل حسین شریف) و عراق در سال 1932 مستقل اعلام گردید. عراقی ها از گذشته از رقابتی را با کشور مصر داشتند. عراق با روی کار آمدن صدام آرزوی زهری اعراب را در ذهن می پروراند. بنابراین عراق به دنبال فرصت تاریخی ایفای نقش رهبریت اعراب بود که از اهداف حزب بعث نیز بود. با شکست مصر در جنگ اعراب و اسرائیل و پیمان کمپ دیوید این فرصت به عراق داده شد در حزب بعث جریان لیبرال بنام حسن البکر که نمی تواند از این فرصت استفاده کند و جریان تندرو حزب بعث صدام حسن البکر را کنار زده و حکومت را می گیرد.

اختلافات رژیم عراق با ایران در زمان رژیم نیز کم و بیش وجود داشت، کشور عراق به لحاظ جغرافیایی مشکل دریا دارد و این مشکل تا ابد ادامه دارد.

قراردادهای مربوط با ایران و عراق:

- در سال 1913 قراردادی بین عثمانی و انگلیس منعقد گردید که طی آن کشتیرانی در اروند رود به انگلیس واگذار گردید.
- در سال 1937 قرارداد چهارجانبه بین ایران و عراق و ترکیه و انگلیس امضاء شد که حاوی عدم تعرض به یکدیگر و خط تالوگ در اروند رود به عنوان مرز آبی بین ایران و عراق بود.
- در سال 1975 آخرین قرارداد بین ایران و عراق در الجزائر به امضاء رسید و توسط سازمان ملل متحد به رسمیت شناخته شد.

گاه شمار مهمترین رویداد ما بین ایران و عراق 14 از صدور بیانیه (1975) تا پیروزی انقلاب اسلامی:

ایران و عراق در الجزائر به توافق رسیدند.	1353/12/15
صدام توافق الجزیره را یک (توافق بزرگ تاریخی) خواند.	1353/12/16
شورای فرمانده انقلاب عراق توافق آن کشور با ایران را به اتفاق آراء تصویب کرد.	1353/12/19
اولین اجلاس مشترک وزیران ایران، عراق و الجزائر در تهران تشکیل شد.	1353/12/24
نخست وزیر ایران به دعوت صدام حسین، نائب رئیس شورای فرماندهی انقلاب عراق برای دیدار چهار روزه	1354/01/06

وارد بغداد شد.	
دومین اجلاس مشترک وزیران امور خارجه ایران، عراق و الجزایر در بغداد آغاز به کار شد.	1354/01/20
صدام حسین برای یک دیدار رسمی به دعوت نخست وزیر ایران وارد تهران شد.	1354/02/09
شاه تانید کرد که ایران به کردها عراق علیه حکومت مرکزی بغداد کمک کرده است. وی گفت: (این اقدام ما پاسخی بود به اقداماتی که علیه ایران کرده بودند).	1354/02/11
سومین اجلاس مشترک وزیران دو کشور آغاز به کار کرد.	1354/02/28
آخرین اجلاس مشترک وزیران 3 کشور در بغداد تشکیل شد.	1354/03/22
عهدنامه مرزی و حسن همجواری بین ایران و عراق در بغداد به امضاء رسید.	1354/03/23
احمد حسن البکر، رئیس جمهور عراق، مهمترین رویداد سیاست خارجی این کشور را امضاء عهدنامه 1975 نامید.	1354/04/27
5 موافقتنامه بین ایران و عراق در بغداد به امضاء رسید که مهمترین آن ها موافقتنامه مربوط به مقررات کشتیرانی در اروندر رود بود.	1354/10/05
اولین گروه زائران عازم عتبات عالیات در عراق شدند.	1355/02/01
سعدون حمادی دیدار رسمی از ایران به عمل آورد.	1356/10/01
ایران و عراق یک موافقتنامه هواپیمایی در مورد حمل بار و مسافر به پایتختهای یکدیگر امضاء کردند.	1356/02/01
عزت ابراهیم الدوری، عضو شورای انقلاب و وزیر کشور عراق از تهران دیدار کرد.	1356/04/01
اولین اجلاس کمیسیون مختلط وزیران خارجه ایران و عراق در تهران تشکیل گردید که منجر به یک صورت جلسه در زمینه همکاریهای اقتصادی بین 2 کشور.	1356/04/02
یک موافقتنامه مربوط به اتصال خطوط راه آهن بین دو کشور به امضاء رسید.	آبان 1356
طه المحی الدین معروف، معاون رئیس جمهور عراق بازدید رسمی از تهران به عمل آورد.	آذر 1356
وزیر خارجه ایران از بغداد دیدار کرد.	اسفند 1356
دومین اجلاس کمیسیون مشترک وزیران ایران و عراق در بغداد تشکیل گردید و طی آن صورت جلسه دیگری در زمینه همکاری اقتصادی بین 2 کشور امضاء رسید.	اسفند 1356
پیروزی انقلاب اسلامی ایران.	بهمن 1357

قرارداد 1975 الجزایر:

در حاشیه اجلاس سران اوپک در کشور الجزایر، نمایندگان ایران و عراق به مدت 6 روز با هم مذاکره کردند و یک قرارداد و 4 پروتکل و یک ضمیمه نوشته و به امضاء رساندند. این معاهده به نام موافقت نامه حل اختلاف مرزی ایران و عراق و با قرارداد 1975 الجزایر معروف شد مفاد 4 ماده ای قرارداد به شرح زیر است:

- مرزهای خشکی دو کشور بر مبنای صورت جلسات مذاکرات 1912 تهران و پروتکل 1913 استانبول تعیین شود.
- مرزهای آبی دو کشور بر مبنای خط تالوگ یعنی خط القعر رودخانه ها تعیین گردد.
- روابط دو کشور بر مبنای حسن همجواری و عدم دخالت در امور یکدیگر و عدم حمایت از مخالفین هم و جلوگیری از تردد غیر قانونی در مرزها برقرار شود.
- سه بند فوق اجزای یک راه حل کلی بوده و از هم تفکیک ناپذیرند.

ویژگی های قرارداد 1975 الجزایر:

- جامع بودن: رسیدگی به کلیه اختلافات متعدد و متنوع و حل آنها.
- بیان موکد به قطعی، دائمی، تغییر ناپذیر و غیر قابل نقض بودن مرزها و توافقات بعمل آمده (ماده 5)
- پیش بینی چگونگی حل اختلافات احتمالی آتی، چانه زنی و بهانه جویی پیش از هرگونه توسل به زور.

روزشمار وقایع عراق 14 ماه قبل از شروع جنگ با ایران:

1358/04/04	تقریباً 14 ماه قبل از جنگ رادیو عراق کشور ایران را خطر برای ملت عرب می داند "ایران خطر بزرگی برای جهان عرب است."
1358/04/06	رادیو BCC ادعای عراق نسبت به استان خوزستان مطرح کرد.
1358/04/10	یک عضو برجسته عراق طی مصاحبه ای ایران را کشور تجاوزکاری خواند و آن را تهدید منطقه می داند.
1358/04/13	صدام در یک اظهار نظر می گوید: ایران برای اثبات صداقت خود برای اعراب و حمایت از فلسطین، سه جزیره عربی را پس بدهد.
1358/04/15	عراق با آلمان فرانسه انگلیس ملاقات های بلند پایه ای را انجام و طی آن به انعقاد معاهدات تسلیحاتی پرداخت.
1358/04/15	صدام سخنرانی می کند و اعلام می کند که اگر ایران حق ما را پس ندهد ما به زور از او خواهیم گرفت.
1358/04/20	عراق با سه کشور فرانسه، آلمان و انگلیس ارتباط پیدا کرد.
1358/04/24	عراق مبادرت با ارسال سلاح وسیع به استان خوزستان می کند. پرتاب نارنجک به مسجد انجام می شود با این کار خلق عرب علناً موجودیت می کند.
1358/04/26	حسن الکبر استعفاء می دهد و صدام جایش را می گیرد.
1358/04/28	حجم عظیمی سلاح و تجهیزات به طرف مرزهای ایران حرکت می کند.
1358/07/05	عربستان و سوریه اختلاف پیدا می کنند، عراق از عربستان دفاع می کند.
1358/07/19	در انتخابات فرمایشی صدام به عنوان دبیر کل حزب بعث انتخاب شد.
1358/08/07	عراق قراردادهای تسلیحاتی جدیدی را به کشور غربی می بندند.
1358/12/02	اوج انفجارات در خوزستان روی داد.
1359/01/20	(6 ماه قبل از جنگ) برای اولین بار صدام اعلام کرد عراق آمادگی دفاع از کشور خودش را دارد و خود را افتخار عرب می داند.
1359/01/21	شاه حسین، عراق را ستون نفرات اعراب نامیده و از صدام تعریف می کند.
1359/01/23	شاپور بختیار به عراق سفر می کند و تیمسار اریسی و ازهری با یک نفر در مرز عراق دیدار می کند.
1359/01/24	صدام آیت ا... صدر را به شهادت می رساند.
1359/01/28	برای اولین بار صدام مسئولیت انفجار لوله های نفت لوله نفت ایران را می پذیرد.
1359/01/30	عراق اعلام می کند دیپلماتهای ایران با عراق را ترک کنند.
1359/01/31	برژنسکی (وزیر امور خارجه آمریکا) می گوید اگر اتفاقی در مرز ایرات و عراق بیافتد، آمریکا وارد عمل خواهد شد.
1359/02/09	وزیر امور خارجه عراق به آمریکا سفر و دیدار می کند.
1359/04/29	صدام اظهار می کند ما نیروی نظامی کافی برای باز پس گیری جزایر سه گانه را داریم.
1359/05/14	صدام سفری به عربستان و ملاقات متعددی را انجام می دهد.
1359/06/07	مقامات آمریکایی اعلام می کند ما بررسی اگر جنگی شروع شود عراق می تواند 10 روزه پیروز شود.
1359/06/16	ارتش عراق اعلامیه می دهد که ارتفاعات را تصرف کرده ایم.
1359/06/20	صدام اعلام می کند رسماً تصمیم گرفته سرزمین های تصرفی را پس بگیریم.
1359/06/26	وزرات خارجه عراق به کاردار ایران در عراق اعلام می کند دولت عراق تصمیم گرفته است که موافقت نامه 1975 الجزایر را لغو شده بداند.

اقدامات ضد انقلاب در داخل کشور از پیروزی انقلاب تا شروع جنگ سراسری

ضایعات انسانی خودی				اقدامات ضد انقلاب						استان	تاریخ	
جمع	اسیر	مجروح	شهید	جمع کل	اقدامات ایذایی	انفجارات						عملیات
						مین گذاری		بمب گذاری				
						ع	خ	ع	خ			
543	19	442	82	300	51	9	7	123	38	72	خوزستان	57/11 59/6
78	-	47	31	41	12	1	3	7	1	17	ایلام	57/11 59/6
1355	181	706	468	665	134	38	37	31	14	411	کرمانشاه	57/11 59/6
1555	215	752	586	421	128	1	4	7	1	280	کردستان	57/11 59/6
1593	276	828	489	533	126	29	1	14	-	363	آذربایجان غربی	57/11 59/6
5122	691	2775	1656	1960	451	78	52	182	54	1143	جمع	

خ: خنثی شده ع: عمل کرده

زمینه سازی تهاجم ارتش بعث عراق به ج.ا.ا:

• اقدامات سیاسی

(الف) توجیه و آماده سازی سازمان های بین المللی

(ب) هماهنگی با ابر قدرت های و قدرت های منطقه ای

(ج) کسب هماهنگی و همکاری کشورها و ایجاد اتحاد و ائتلاف

(د) منزوی نمودن ایران در صحنه های بین الملل

• آماده سازی ارتش عراق:

انعقاد قراردادهای متعدد با شوروی-فرانسه و خرید کلان و تسلیحاتی از کشور های مختلف

• اقدامات امنیتی - اطلاعاتی:

(الف) دریافت اطلاعات ماهواره ای از امریکا و سایر اطلاعات مستشاران امریکایی حاضر در ارتش قبل از انقلاب از سازمان و تجهیزات.

(ب) تخلیه اطلاعاتی برخی امرای ارتش (قبل از انقلاب) که فراری و ساکن عراق بودند.

(ج) انجام فعالیت های جاسوسی در خاک ایران و مناطق نظامی

(د) اعزام واحدهای شناسایی به مناطق مورد نظر برای تعرض

تجاوزات عراق در طول مرز

1357/12/1 الی 1359/6/30

یگان تجاوز	عملیات	تحرک مرزی	جمع
زمینی	688	1229	1917
هوایی	252	22	274
دریایی	44	22	66
جمع	984	1273	2257

نتایج تجاوزات مرزی عراق

جدول ضایعات انسانی خودی

شهید	مجروح	اسیر	جمع
241	629	144	1014

اهداف جنگ و حمله به ج.ا.ا از دیدگاه عراق:

• اهداف ملی عراق:

الف) کسب اعتبار عربی

ب) لغو معاهده الجزایر

ج) حل مشکل ژئوپلیتیکی عراق

• اهداف منطقه ای و فرامنطقه ای:

الف) سقوط یا انحراف انقلاب اسلامی

ب) اشغال جزایر سه گانه ابوموسی، تنب بزرگ و کوچک

ج) جدایی خوزستان و هرمزگان و تشکیل خود مختاری

د) نقشه راه جدید در منطقه خاورمیانه

خواسته های کشور عراق (صدام حسین) بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و قبل از شروع جنگ:

1- ایران خوزستان را به عنوان یک استان خود مختار عرب به رسمیت بشناسد.

2- عدم دخالت در امور داخلی یکدیگر

3- تجدید نظر در قرارداد 1975 الجزایر و برگشت اروند رود به وضعیت قبلی

4- واگذاری 3 جزیره (ابوموسی-تنب بزرگ و کوچک) به اعراب

– وضعیت نظام جمهوری اسلامی ایران در آستانه ی جنگ

1.1 *الف – وضعیت سیاسی - امنیتی

از روزهای آغازین پیروزی انقلاب اسلامی، کشور جمهوری اسلامی ایران دچار بروز برخی از اختلافات در بین گروههای سیاسی افرادی که در رأس حکومت بودند شد. در همین شرایط بعضی درگیری ها در سطح بعضی از استانها و شهرها مشاهده گردید و در برخی از نقاط، کشور دچار مشکلات امنیتی گردید.

احزاب و گروه های سیاسی به صورت فراگیر در سطح همه کشور فعالیت های سیاسی خود را به شدت ادامه می دادند. علاوه بر فعال شدن برخی از احزاب قدیمی مانند جبهه ملی، نهضت آزادی، گروه فدائیان اسلام، حزب ملت ایران و حزب توده، احزاب جدیدی مانند حزب جمهوری اسلامی، جنبش مسلمانان مبارز، حزب خلق مسلمان و سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی تشکیل و فعالیت می نمود.

همچنین تلاش زیادی برای توسعه نگرانی و ناآرامی در بعضی از شهرهای بلوچ نشین استان سیستان و بلوچستان نیز صورت گرفت. امام خمینی^(ع) برای بررسی مسائل آن منطقه و رسیدگی به وضع مردم، حجت الاسلام سیدعلی خامنه ای را برای رسیدگی به کمبودها و محرومیت های مردم بلوچ در 9 فروردین 1358 به آن استان اعزام نمود. ایشان در حکم خود مرقوم فرمودند: «در طول پنجاه سال رژیم سفاک پهلوی، همیشه برادران و خواهران منطقه بلوچستان و سیستان مورد ظلم و جور بودند. لذا جنابعالی به آن منطقه رفته به خواسته های اهالی محترم آن مناطق رسیدگی نمایید و انتظارات مردم دلیر آن دیار را برای اینجانب و اولیای امور گزارش دهید.» (صحیفه ی امام 1378، جلد 6 : 429)

علاوه بر ناآرامی های فوق در استان های مختلف از سوی عوامل وابسته به رژیم بعث عراق و یا گروه های چپ، گروه فرقان نیز که بعضاً به صورت مخفیانه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تشکیل شده بود، دست به کار ترور برخی از شخصیت های مهم انقلاب اسلامی شد. از جمله آیت الله مرتضی مطهری، رئیس شورای انقلاب و از یاران نزدیک امام خمینی در شب 12 اردیبهشت ماه سال 1358 از سوی این گروه درست چند روز پس از ترور اولین رئیس ستاد مشترك ارتش جمهوری اسلامی (سپهبد قری) ، جلوی منزل خود در قلعه تهران مورد حمله ی مسلحانه قرار گرفته و به شهادت رسیدند.

همچنین حاج مهدی عراقی از یاران امام خمینی^(ع) و فرزندش حسام نیز توسط گروه فرقان و آیت الله سید محمدعلی قاضی طباطبائی از علمای برجسته آذربایجان و امام جمعه تبریز که نقش مؤثری در پیشبرد نهضت اسلامی در آذربایجان داشت، به شهادت رسیدند.

با پیروزی انقلاب اسلامی، برخی از اقدامات ذیل برای تضعیف جریان انقلاب و جلوگیری از تشکیل نظام با ثبات جدید در ایران، صورت گرفت :

(1)- ترور علمای تأثیر گذار و روحانیون پر نفوذ طرفدار امام خمینی در سراسر کشور.

(2)- فعالیت و تبلیغات گسترده به منظور انحلال و نابودی ارتش و جلوگیری از تشکیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

(3)- توسعه اختلافات قومی و تلاش برای واگرایی اقوام ایرانی از یکدیگر.

(4)- سعی در عدم تشکیل يك حکومت مردمی مقتدر مبتنی بر تفکر اسلامی و نیز مشکل آفرینی در جهت ایجاد بسترهای قانونی و تشکیل نهادهای مؤثر.

1.2 ب - وضعیت اقتصادی

ایران در زمان مسئولیت دولت موقت، دچار آشفتگی های ناشی از تغییر رژیم بود. در همان دو ماهه اول پس از سقوط نظام شاهنشاهی، کشور درگیر همه پرسی به منظور تعیین شکل و ماهیت نظام جدید و همچنین استقرار نهادهای جمهوری اسلامی و نیز تثبیت نظام برآمده از انقلاب اسلامی بود. (علایی، 1388، ص. 7-8)

در بدو شروع جنگ، گرچه درآمدهای نفتی ایران وضع مناسبی داشت ولی تولید نفت ایران نسبت به دو سال قبل از آغاز جنگ، کاهش یافته بود و تعاملات اقتصادی ایران نسبت به دوره رژیم گذشته تا حدود زیادی محدود شده، از نظر اقتصادی توسط آمریکا و برخی از کشورهای اروپای غربی تحریم و قیمت نفت نیز به شدت کاهش یافته بود.

1.3 ج - وضعیت اجتماعی و فرهنگی

در دوران پر شور انقلاب در سال 1357، یکی از شعار های اساسی مردم ایران با عنوان « استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» علاوه بر درخواست آزادی بیگانه ستیزی و نفرت از دخالت قدرت های بزرگ، بازگشت به هویت ملی اسلامی خود بود. از صفات دیگر ایرانیان می توان به باهوش بودن، مهربانی، مهمان نوازی، دینداری نوع دوستی و افتخار به فرهنگ و تاریخ پر افتخار خود و ... را نام برد. (کاظمی، 1377، ص. 39)

1.4 د - وضعیت نظامی

با فروپاشی نظام شاهنشاهی و تشکیل نظام جمهوری اسلامی در ایران، مبانی، ساختارها و مؤلفه های قدرت نظامی در کشور دچار تغییر و دگرگونی عمیق شد.

با پیروزی انقلاب اسلامی، به دلیل روشن نبودن وضعیت کاری و خدمتی، بسیاری از اعضای ارتش به پادگانهای خود نرفتند. برای مردم هم مهمترین مسئله اطمینان از بی طرف باقیماندن ارتش و پیوستن کامل آنها به حرکت انقلابی ملت بود.

در چنین شرایطی در پادگانها و پایگاه های نظامی، عملاً نظام فرماندهی، سلسله مراتب و انضباط وجود نداشت. برای مدیریت پادگان ها، از سوی ارتشی های وفادارتر به انقلاب، شوراهای اسلامی در هر پادگان و مرکز نظامی تشکیل شد و آنها افرادی را به عنوان فرمانده در هر رده مشخص می کردند.¹

پس از پیروزی انقلاب، تمام امرای ارتش به دلیل وابستگی به نظام شاهنشاهی، بازنشسته و یا با روش های دیگر از ارتش جدا شدند و استعداد نیروی انسانی ارتش، کاهش یافت. (طباطبایی، 1387، ص. 267)

همچنین دولت موقت اجازه داد که اعضای ثابت ارتش به یگان های شهرهای خود، منتقل گردند. بنابراین افراد از حوزه تخصصی خود جدا و به واحدهایی بدون توجه به تخصص خویش، ملحق شدند. براین اساس به ساختار و سازمان ارتش یک لطمه اساسی وارد شد.

پس می توان گفت ظرف دو سال قبل از آغاز جنگ، توان نظامی ایران نه تنها توسعه نیافت و تقویت نشد بلکه عملاً به طور مرتب از نظر تجهیزاتی و پشتیبانی تضعیف گردیده و تحلیل رفت.

اگر چهارمؤلفه «ساختار و سازمان»، «نیروی انسانی»، «تجهیزات» و «آموزش» را پیش نیاز آمادگی رزمی بدانیم، مشخص می شود که گرچه ارتش دارای تجهیزات، امکانات و جنگ افزارهای فراوان و نسبتاً پیشرفته ای بود، اما انسجام و نظام فرماندهی خود را تا حد زیادی از دست داده بود و دارای يك ساختار مستقل از امریکا نیز نبود. تسلیحات و تجهیزات نظامی ایران در آستانه جنگ، در نیروهای زمینی، هوایی و دریایی پیشرفته تر از تجهیزات و جنگ افزارهای ارتش عراق بود، ولی با این حال نیاز به بازسازی روحی، فکری و همچنین کسب آمادگی های بیشتری داشت. در آستانه

¹ سخنرانی امیر سرتیپ حسنی سعدی معاون هماهنگ کننده ستاد کل نیروهای مسلح در مرکز اسناد دفاع مقدس در سال 1388

جنگ، آمار تعداد اعضای نیروهای مسلح به دلیل کاهش دوره خدمت سربازی و ترخیص هزاران نفر از اعضای ارتش به 250 هزار نفر کاهش یافت. (بهداروند، 1388، ص. 36)

1.4.1 وضعیت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران عواملی همچون بحران‌های منطقه‌ای در استانهای کردستان، خوزستان، سیستان و بلوچستان و ترکمن صحرا و ظهور روز افزون جریان‌ها و سازمان‌های سیاسی، نظامی، تحرکات و تهدیدات داخلی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران به منظور حفظ و حراست از انقلاب اسلامی و دست‌آورد‌های آن تشکیل گردید بر این اساس ماموریت اصلی سپاه مقابله با بحران‌های داخلی و سپس خارجی بود و ساختار و سازمان سپاه نیز در همین راستا شکل‌گیری نمود. (علایی، 1388، ص. 15)

2 2 - وضعیت رژیم بعثی عراق در آستانه ی جنگ

2.1 الف - وضعیت سیاسی

در دوران حزب بعث، رئیس‌جمهور در عراق همه کاره بود و به عنوان رئیس دولت، نخست‌وزیر، فرمانده کل نیروهای مسلح و رئیس شورای فرماندهی انقلاب عراق، حق تصمیم‌گیری‌های ویژه و اختیارات مطلق را داشت.

ظهور و کودتای صدام بر علیه حسن البکر، قدرت رئیس‌جمهور در عراق را افزایش داد و مجلس را بعنوان ابزاری مؤید تصمیمات صدام حسین بصورت تمام عیار در خدمت وی قرار داد.

ساختار ارتش بعثی عراق به گونه‌ای بود که صدام خود با فرمانده لشکرها و سپاه‌ها در تماس بود و سلسله مراتب عمودی گسترده وجود نداشت. و بسیار تمایل داشت تا خود را رهبر جهان عرب بنامد. او فردی خشن، دیکتاتور، ضد شیعه، ضد ایرانیان و دارای تعصب شدید عربی بود. این روحیه و ویژگی‌های صدام در تمام ارکان رژیم عراق، خود را نشان می‌داد.

با دیکتاتوری حاکمان عراق در دوران حزب بعث، این کشور به یک ثبات نسبی و پایدار دست یافت و به سرعت خود را از نظر نظامی تقویت نمود. از زمان روی کار آمدن حزب بعث در عراق، این کشور به عنوان یکی از دولت‌های تحت نفوذ شوروی سابق در منطقه خاورمیانه و جزء بلوک بندی قدرت شرق محسوب می‌گردید و همواره نگران توسعه قدرت ایران بود.

امام خمینی (ره) درباره حزب بعث می‌فرمایند: «ما حزب بعث را جنایتکارانی می‌دانیم که در حال صلح و جنگ در جنایتند. در طول حکومتشان در عراق در حال جنگ نبودند لکن جنایت آنها بر اسلام و مسلمین، برملت عراق، بر مراجع عظام عراق و بر علمای اسلام هر روز واقع می‌شد و بعد آن هم آن دیوانگی را که در فطرت آنها بود و طغیانگری را که خمیره ذاتی صدام است، آن دیوانگی را عمل کرد و عقلاهی اسلام و عقلاهی جهان دست به دست هم دادند که این سنگ را از چاه بیرون بیاورند لکن کار این دیوانه آن طور است که نمی‌شود این سنگ را بیرون آورد مگر با اسلحه و قوت ایمان.» (صحیفه امام، ج 16 : 89)

به هرحال تاریک‌ترین دوران مردم عراق، زمان حاکمیت حزب بعث بر این کشور است که جز ویرانی و جنگ، چیز دیگری نداشت.

2.2 ب - وضعیت اقتصادی

عراق کشوری ثروتمند و سرشار از منابع انرژی بوده و اقتصاد آن بر پایه نفت استوار و با بیش از 120 میلیارد بشکه ذخایر نفتی دومین کشور نفتی خاورمیانه پس از عربستان می‌باشد. با ملی شدن صنعت نفت در عراق در اول ژوئن 1972، ظرف تنها چند سال، عواید نفتی عراق 15 برابر شد. (مجله ی تایم، 1980م : 26) این ثروت بی‌کران بود که توانست قدرت حزب بعث را پایدار نموده و ارتش عراق را توسعه دهد و این کشور را برای جنگ با ایران آماده کند.

در ماه های آغاز جنگ، عراق با تولید نفتی به اندازه ظرفیت تولیدی ایران و با صادرات حدود 2/5 میلیون بشکه در روز، درآمد سرانه نفتی بالاتری نسبت به ایران در اختیار داشت. البته در سال 1357 هجری شمسی درآمد نفتی ایران به مراتب بیشتر از عراق بود ولی با پیروزی انقلاب اسلامی تولید و فروش نفت ایران کاهش چشمگیری یافت.

2.3 ج - وضعیت اجتماعی و فرهنگی

جمعیت عراق حدود 13 میلیون نفر بود. این کشور ترکیبی از سه قوم عرب، کرد و ترکمن بوده و فاقد عناصر لازم برای تشکیل يك ملت است.

در مجموع 96 درصد مردم عراق مسلمان می باشند و در دوران حاکمیت حزب بعث بر عراق سعی می شد تا شیعیان در جنوب و کردها در شمال عراق از نظر سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، عقب نگه داشته شوند. در این دوران به شهرت تکریت توجه ویژه ای می شد و بغداد هم شاهد پیشرفت معقولي بود. رژیم عراق همیشه نگران حرکتهاي سياسي شیعیان و کردها بود. بسیاری از کردهاي عراق در دوران صدام، آواره شده و به خارج از کشور فرار کردند.(السامرای، 1388، ص. 21 و 26)

اقلیت اعراب سنی، بیشتر منافع و منابع مالی و اقتصادی عراق را علاوه بر قدرت اداری و حاکمیت سیاسی در اختیار داشتند. (علایی، 1388، ص. 37)

2.4 * - وضعیت نظامی

از زمان روی کار آمدن حزب بعث، عراق همواره در پی تقویت و توسعه توان نیروهای مسلح خود بوده است. از این تاریخ، به طور مرتب بر کمیت و کیفیت ارتش بعثی عراق افزوده شد. در این دوران، عراق با استفاده از پیمان دوستی 15 ساله با شوروی، که در سال 1351 شمسی مطابق با 1972 میلادی بین دو کشور به امضاء رسیده بود، تمام نیازمندی های تسلیحاتی، آموزشی، تدارکاتی و سازماندهی ارتش بعثی را عمدتاً از شوروی تأمین می کرد.

این کشور توانست با برخی از دولت های اروپایی مانند فرانسه و ایتالیا نیز قراردادهایی به منظور تأمین جنگ افزارها و تجهیزات نظامی منعقد نماید. برمبنای دکترین شوروی، راهبرد قدرت نظامی عراق، بر اساس یک «استراتژی زمین پایه» طرح ریزی شده بود. بنابراین ستون فقرات ارتش عراق متکی بر نیروی زمینی و تشکیل سه سپاه بزرگ، برنامه ریزی شده بود.

هسته اصلی قدرت ضربت نیروی زمینی را یگان های زرهی و قدرت تحرك آن را واحدهاي مکانیزه تشکیل می دادند که با آتش پر حجم توپخانه پشتیبانی می شدند. بنابراین ارتش عراق توانسته بود حدود 5450 تانک و نفربر، 1500 عراده توپخانه صحرایی، 12 لشکر زرهی، مکانیزه و پیاده، 2 تیپ مستقل، 20 تیپ گارد مرزی و 10 تیپ آموزشی به نام احتیاط و 336 فروند انواع هواپیما از جمله 250 فروند هواپیمای جنگی و 330 فروند انواع بالگرد بود.

در طی جنگ سیر تجهیز نیروی هوایی عراق به هواپیماهای فرانسوی افزایش یافت به گونه ای که در سال های پایانی جنگ ستون فقرات قدرت هوایی ارتش بعثی را میراژهای F1-2000 و انواع موشکهای هوا به هوا و هوا به سطح مانند اگزو سه و بمبهای لیزری، تشکیل می دادند.(علایی، 1388، ص. 45)

نوع تجهیزات	ایران پیش از جنگ	ایران پس از جنگ	عراق پیش از جنگ	عراق پس از جنگ
افراد نظامی	۳۹۰،۰۰۰ نفر	۶۰۰،۰۰۰ نفر	۴۴۳،۰۰۰ نفر	۱،۰۰۰،۰۰۰ نفر
تانک	۱۷۳۵ دستگاه	۱۰۰۰ دستگاه	۲۷۵۰ دستگاه	۴۰۰۰ دستگاه
هواپیمای جنگی	۴۴۷ فروند	۵۰ فروند	۳۳۹ فروند	۶۰۰ فروند
هلیکوپتر	۷۴۴ فروند	۳۹۰ فروند	۲۶۰ فروند	۳۸۰ فروند

3 *مقایسه ی تطبیقی وضعیت های دو کشور جمهوری اسلامی ایران و عراق

با توجه به مطالب مطرح شده در این فصل، می توان وضعیت ایران و عراق را قبل از آغاز جنگ، به شرح ذیل جمع بندی نمود:

- (1) - ایران در طول یک سال و نیم قبل از آغاز جنگ، درگیر و مشغول ایجاد بسترهای قانونی برای تشکیل نظام جمهوری اسلامی پس از فروپاشی رژیم شاهنشاهی بود و در نتیجه دچار اختلاف نظرها و چالشهای سیاسی به منظور روی کار آوردن دولت دانی گزید. در حالی که در عراق حزب بعث با قدرت کامل مخلفان را سرکوب و زمام امور کشور را در اختیار داشت.
 - (2) - ایران دچار تروریسم از سوی گروه هایی نظیر فرقان، منافقین و درگیری های مسلحانه در برخی از استانها شده بود. و همزمان نیز درگیر با هجوم سراسری رژیم بعث عراق شد، در حالی که رئیس جمهور عراق تصفیه در درون حزب بعث را آغاز و مخالفین درون کشور را بشدت سرکوب نمود تا پس از آغاز جنگ هیچگونه نگرانی از اوضاع سیاسی داخلی کشور نداشته باشد.
 - (3) - روابط خارجی ایران دچار تحول اساسی گشته و بسیاری از کشورهای دوست تبدیل به دولت های متخاصم و یا دولت های غیر دوست شدند. در حالی که رژیم بعثی يك پیمان دوستی و همکاری نظامی با اتحاد جماهیر شوروی داشت و با کشورهای عضو بلوک شرق مناسبات خوبی برقرار کرده بود. همچنین دولت عراق در حال نزدیک شدن به امریکا و برخی از کشورهای اروپایی و فاصله گرفتن از سوریه به دلیل رقابت های حزبی بود.
 - (4) - امنیت داخلی ایران در اولویت برنامه های دولت قرار داشت و ایجاد یک دولت با ثبات و نهادهای قانونی مردمی نیز مهمترین دغدغه مسئولین کشور بود. در حالی که عراق دارای ثبات سیاسی، ساختار یکپارچه و قدرت متمرکز، استبدادی، دیکتاتوری، با حاکمیت امنیتی و پلیسی در کشور و بدون نگرانی از يك تهدید خارجی بود.
 - (5) - از نظر ساختاری، ایران قبل از آغاز جنگ، فاقد نهادهایی مانند شورای عالی امنیت ملی بود که بتواند بطور منظم مسائل مربوط به تهدیدات نظامی و امنیتی علیه کشور را بررسی، ارزیابی و مورد مطالعه قرار داده و بحران های امنیتی و دفاعی را مدیریت نموده و کنترل نماید و تهاجم نظامی ارتش عراق زمانی آغاز شد که ایران آمادگی ورود به يك جنگ تمام عیار را نداشت.
 - (6) - با توجه به این که حداکثر جمعیت ایران را شیعیان تشکیل می دهند و از طرفی حزب بعث دارای اندیشه ای ضد شیعی و ضد ایرانی بوده لذا سعی می کرد جمهوری اسلامی ایران را به عنوان تهدید جدی معرفی و به دنبال برتری جویی و تلاش برای توسعه قدرت عراق در جهان عرب بود.
- در نهایت می توان گفت: ایران در شرایط قبل از آغاز جنگ، از نظر نظامی در وضعیت ناپسایمان، از نظر سیاسی متشتت و دچار چند دستگی و اختلافات داخلی، از نظر اقتصادی در حال آشفتگی و از نظر بین المللی نیز در شرایط نسبتاً منزوی بسر می برد. اما رژیم عراق در آستانه جنگ تحمیلی، دارای ثبات سیاسی، ساختار یکپارچه و قدرت متمرکز، استبدادی، دیکتاتوری، با حاکمیت امنیتی و پلیسی در کشور و بدون نگرانی از يك تهدید خارجی بود.

مقاصد و اهداف سیاسی و نظامی عراق در حمله به ایران:

1- مقاصد سیاسی

یافت هویت سیاسی

پر کردن خلاء قدرت در شمال خلیج فارس

به دست آوردن رهبری عربی

2-اهداف سیاسی

براندازی نظام نوپای جمهوری اسلامی

تجزیه جمهوری اسلامی ایران در مناطق خود مختار

تغییر در مرزهای بین المللی و الحاق بخشی از خاک جمهوری اسلامی ایران به عراق

اطمینان از توقف صدور انقلاب اسلامی

3-اهداف نظامی

انگیزه های عراق در شروع جنگ:

1- حاکمیت بر اروند رود و حل و فصل دعاوی مرزی.

2- جدا سازی استان خوزستان.

3- تضعیف منجر به سقوط جمهوری اسلامی.

4- استرداد جزایر سه گانه ایرانی (ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک) در خلیج فارس.

فصل سوم:

تهاجم سراسری و اشغال بخشی از خاک جمهوری اسلامی ایران

محورهای تهاجم:

- جبهه جنوب (از دهلران تا دهانه اروند رود)
- جبهه میانی
- جبهه شمالی

جبهه جنوب

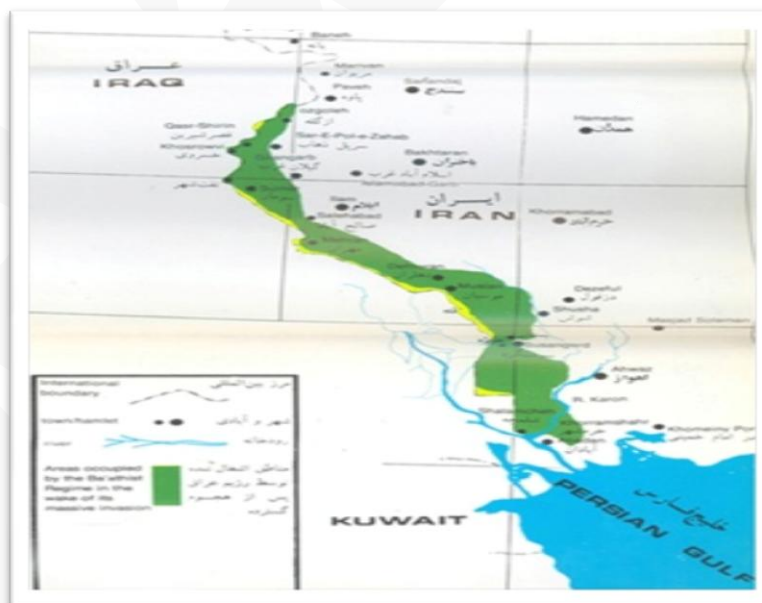
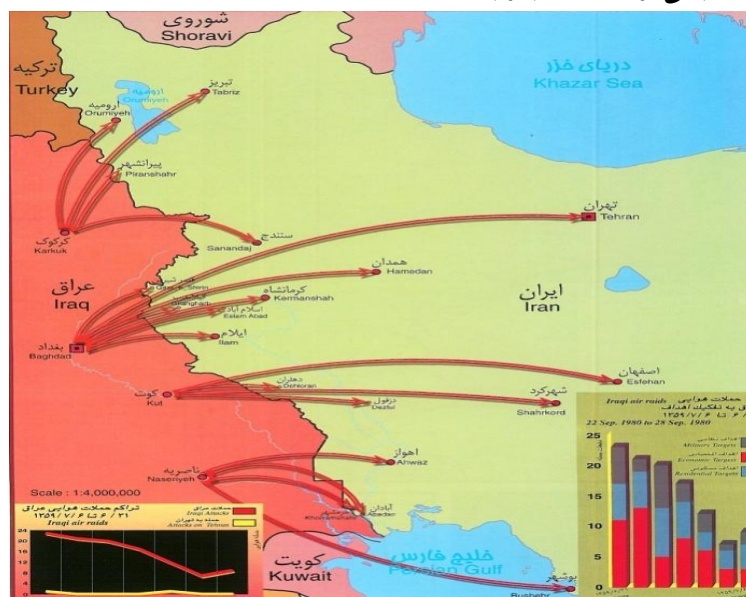
- تصرف جزیره آبادان و تامین اروند رود
- تصرف شهرهای عرب نشین خوزستان (بستان، هویزه، خرمشهر و ...)
- قطع جاده مواصلاتی اهواز به اندیمشک و زیر توپ بردن دزفول
- اشغال اهواز (حتی به صورت موقت) جهت ایجاد اختلال در نظام اداری استان
- تصرف بخشی از مناطق نفت خیز

جبهه میانی

- توسعه پدافند بغداد و تعمیق مزرهای شرقی عراق
- پشتیبانی از عملیات جنوب

جبهه شمالی

- فراهم نمودن زمینه تحرک ضد انقلاب و تجزیه کردستان
- پشتیبانی از عملیات جنوب

علل موفقیت ارتش عراق در شروع جنگ و تصرف قسمتی از خاک ایران از جمله خوزستان:

- 1- تضعیف شدن ارتش ایران در شش ماه مانده به پیروزی انقلاب اسلامی (ارتش 410 هزار نفری به 195 هزار نفر تقلیل می یابد)
- 2- لغو قراردادهای تسلیحاتی و نظامی 12 میلیارد دلاری با آمریکا و 500 میلیون لیره با انگلیس
- 3- پاشیده شدن سیستم فرماندهی ارتش - از بین رفتن نظم و انضباط در سازمان ارتش - عدم تداوم آموزشی کم شدن خدمه سلاحهای سنگین و نیمه سنگین و از کار افتادن تجهیزات
- 4- تقلیل خدمت سربازی به یک سال

5- برکناری سران و فرماندهان لشکر 92 زرهی اهواز

6- غارت پادگانها از جمله پادگان مهاباد

7- ایجاد آشوب در شمال غرب کشور که./ استعداد سپاه و ارتش در انجا بکارگیری شد

8- عدم استقرار و گسترش یگانهای نیروی زمینی ارتش در مناطق مری

9- خیانت بنی صدر و عدم دستور حرکت به یگانهای ارتش

10- جوان بودن سازمان سپاه و عدم تجهیز سپاه به سلاحهای سنگین

وضعیت حضور نیروهای مردمی در جبهه ها (سال اول جنگ):

نیروهای مردمی به دلیل نوع نگرش و مخالفت فرماندهی کل قوای وقت (بنی صدر) قادر به حضور گسترده به صورت سازمان یافته و مجهز در جبهه ها نبود لکن به اشکال زیر جبهه ها حضور داشتند.

1- نیروهای جنگ های نامنظم به فرماندهی شهید چمران (در منطقه اهواز-وسنگرد)

2- نیروهای فدائیان اسلام به فرماندهی شهید مجتبی هاشمی (بیشتر در منطقه آبادان)

3- نیروهای تخت امر سپاه که برخی توسط بسیج اعزام شده بودند و برخی دیگر به صورت گروهی و انفرادی مستقیماً به جبهه مراجعه کرده بودند و عدهای نیز نیروهای بومی بودند.

در شروع تهاجم دشمن (شهریور 1359) مقاومت نیروهای مردمی و بومی با هدایت سپاه بسیار موثر بود به طوری که در گیلانغرب و سوسنگرد موجب ناکامی دشمن در تصرف و تامین شهر گردید و در خرمشهر سبب تاخیر 37 روزه در تصرف شهر آن هم با انتقال لشکر 11 پیاده به عنوان تقویت گردید.

تحلیل عملیاته‌ای دفاع مقدس:

دوره اول جنگ از شروع جنگ تا فرار بنی صدر می باشد.

دوره دوم جنگ از مهرماه 60 (با انتخاب هاشمی رفسنجانی) تا شروع والفجر 8 می باشد.

دوره سوم جنگ از عملیات والفجر 8 تا آخر جنگ تحمیلی می باشد.

بعضی از ویژگیهای دوره اول جنگ:

1. در دوره اول مدیریت بسیار متشنج بود به سبب حضور بنی صدر.
2. تشکیل گروههای خود جوش برای دفاع از مرزها مانند گروههای فدائیان اسلام، خلخالی و چمران
3. تشکیل قرارگاه عملیاتی جنوب بود.
4. انجام عملیات های محدود

بعضی از ویژگی های دوره دوم جنگ:

- 1-تشکیل قرارگاه مشترک ارتش سپاه.حضور رضایی و مرحوم شهید صیاد شیرازی
 - 2-انجام عملیاتهای بزرگ و موفقیت آمیز-طریق القدس-فتح المبین و آزاد سازی کل سرزمین های متصرفه
 - 3-انجام عملیات های ناموفق در این دوره اتفاق می افتد ما قبل روند صعودی داریم.رمضان-والفجر 1 و والفجرمقدماتی
 - 4-به دلیل همین عدم الفتح روند اختلاف دوگانگی بین سپاه و ارتش بروز پیدا می کند و زخم های پنهان آشکار می شود.
 - 5-تغییرات مکرر و متفاوتی در ساختار سپاه انجام میشود-قرارگاه سپاه نیرو دائما جابه جایی میشوند تغییرات پی در پی در تشکیلات سپاه ایجاد میشود.
 - 6-انجام عملیات های بدر و خیبر خروج از بن بست جنگ در این دوره اتفاق می افتد قضای جدیدی در جنگ بوجود می اید
 - 7-برای اولین بار دشمن از شیمیایی استفاده می کند.
- بعضی از ویژگی های دوره سوم جنگ:
- 1-ارتش و سپاه از هم جدا میشوند قرار میشود مستقلا از یکدیگر خراج بدهند و مستقلا هم عمل کنند(طبیعت ارتش و سپاه ایجاب میکرد که این تقسیمات را اجراکنند)
 - 2-انجام عملیات های والفجر8-کربلای 5و3-والفجر 10که در روند جنگ بسیار تاثیر گزار بود
 - 3-تشکیل قرارگاه رمضان برای اولین بار که برای سازماندهی کردهای عراقی
 - 4-هدایت عملیاتها در این دوره توسط قرارگاه مرکزی خاتمالانبیاء انجام میشد
- تقسیم بندی جنگ:
- از لحاظ حوادث و اتفاقات
- از لحاظ مدیریتی
- حوادث و اتفاقات جنگ:
- دوره مهر ماه 59 تا مهر ماه (تا ابتدای طریق القدس)
 - دوره مهر ماه 60 تا مهر ماه 64 (تا ابتدای عملیات فاو)
 - از مهر ماه 64 تا آخر جنگ(از عملیات فاو تا آخر جنگ)
- تقسیم بندی مدیریتی:
- دوره اول :فرماندهی کل قوا زمانی کهبه عهده بنی صدر بود از شهریور سال 1359 تا آخر سال 1360 می باشد

- دوره دوم: از خلع بنی صدر و عدم کفایت سیاسی او، حضرت امام شهید فلاحی را به عنوان جانشین خو دشان در جنگ منصوب کردند (چهار ماه).
- دوره سوم: انتصاب محسن رضایی به عنوان فرمانده سپاه و شهید صیاد شیرازی به عنوان فرمانده نیروی زمینی ارتش.
- دوره چهارم: حضور آقای هاشمی رفسنجانی در عرصه جنگ تا پایان جنگ.

کل جنگ به 5 مقطع از عملیاتی تقسیم می شود:

- مقطع اول: اشغال بخشی از میهن اسلامی
- مقطع دوم: آزاد سرزمین های اشغالی
- مقطع سوم: تداوم جنگ در خاک دشمن ، ابتکار عمل ، برتری نسبی (وجزئی) خودی از رمضان تا بدر
- مقطع چهارم: برتری چشمگیر خودی- پیروزی فاو تا شلمچه
- مقطع پنجم: برتری عراق تا پایان جنگ

مشخصات مدیریتی جدید آیت ... هاشمی:

- اصرار به عملیات پارتیزانی و چریکی محدود.
- روحیه وحدت و هماهنگی و همیاری در کل نیروهای جبهه
- سرعت در جذب نیروهای بسیجی
- تعامل و همکاری در یکسان سازی سلاح و تسهیلات
- ارتش از حالت کلاسیک سازی در بیاید.
- یکسان سازی جدید برای مدیریت جبهه ها
- جهت روحیه مضاعف رزمندگان ، 25 عملیات کوچک و بزرگ انجام گیرد جهت روحیه مضاعف رزمندگان.

دلایل متوقف شدن عراقی ها در سه روز اول جنگ:

- ارتشی ها باعث توقف شدند (10 درصد)
- مقاومت های مردمی و شهری باعث توقف شد (80 درصد)
- عدم هماهنگی خود نظامیان عراقی (10 درصد)

علل توقف عراق و عدم دستیابی به اهداف نظامی تعیین شده:

1. اتخاذ استراتژی << جنگ محدود >> توسط رهبری عراق که کارایی آن برای دستیابی به صلح است و نه شکست و تسلیم قطعی دشمن
2. فقدان ارتباط منطقی بین اهداف نظامی عراق با تدارک نظامی که (سازمان، امکانات، طرزها) و دلیل بارز آن اختصاص پنج لشکر به جبهه میانی بود در صورتی که اهداف نظامی اصلی در جنوب قرار داشت.
3. نداشتن تجربه عملیاتی و تاکتیکی کافی که سبب کندی و نا هماهنگی حرکات ارتش عراق شده بود.

4. عدم بر خور داری از فرماندهی موثر نظامی برای هماهنگی عملیات زمینی و هوایی و دریایی و استفاده به موقع از موفقیت ها در روزهای نخست جنگ
5. بزرگ ترین اشتباه فرماندهی جنگ عراق غفلت از ظرفیت بالای انقلاب اسلامی در بسیج و کار برد نیروهای آرمان خواه و ایثارگرمردمی بود.

دلایل عدم موفقیت چهار عملیات ارتش در نیمه دوم سال 1359:

1. ضعف اطلاعات و عدم شناسایی کافی از دشمن.
2. عدم شناخت و استفاده صحیح از زمین دز طراحی مانور.
3. عدم توجه به موانع و میادین مین و آماده نکردن معابر قبل از شروع عملیات.
4. هشیاری و آگاهی دشمن و عدم رعایت اصل غافل گیری.
5. فقدان آموزش و تمرین کافی برای نیروهای عمل کننده.
6. اشتباهات تاکتیکی در کاربرد نیروها به خصوص در مانور زرهی

عمده عملیات های جمهوری اسلامی ایران در 8 سال دفاع مقدس از سال 1360 تا آخر جنگ:

نام عملیات	تاریخ	منطقه عمومی	رمز عملیات
فرمانده کل قوا	1360/03/25	آبادان-دارخونین	***
ثامن الانمه	1360/07/05	آبادان-شرق کارون	نصر من الله و فتح القریب
طریق القدس	1360/09/08	شمال و جنوب کرخه	یا حسین (ع)
فتح المبین	1360/01/02	غرب شوش و دزفول	یا زهراء (س)
بیت المقدس	1360/02/10	غرب رود کارون	یا علی بن ابی طالب
رمضان	1360/04/23	شمال شهر آبادان	یا مهدی ادرکنی (عج)
مسلم بن عقیل	1361/07/09	سومار	یا ابوالفضل العباس (ع)
محرم	1361/08/10	شمال فکه	یا زینب (س)
والفجر مقدماتی	1361/11/08	فکه-چزابه	یا الله (3)
والفجر 1	1362/01/21	ارتفاعات حمیرین تا فکه	یا الله (3)
والفجر 2	1362/04/29	غرب پیرانشهر	یا الله
والفجر 4	1362/07/27	مریوان - بانه	یا الله
خیبر	1362/12/03	طلانیه	یا رسول الله
عاشورا	***	تنگه بیجار	یا عبدالله الحسین (ع)
والفجر 8	1363/11/10	شرق رودخانه دجله	یا فاطمة الزهرا (س)
بدر	1363/12/19	فاو	یا فاطمة الزهرا (3)
کربلای 4	1365/10/03	شلمچه	محمد رسول الله
کربلای 5	1365/10/19	غرب اروند - شلمچه	یا زهرا (س)
کربلای 8	1366/01/18	منطقه عملیاتی جنوب کشور	یا صاحب الزمان (عج)
نصر 4	1366/03/31	ماووت	یا زهراء (س)
نصر 7	1366/05/14	غرب سردشت	یا فاطمة الزهرا (س)

نصر 8	1366/08/29	منطقه غرب رودخانه قلعه چولان	***
بیت المقدس 2	1366/10/25	استان سلمانیه	یا زهرا (س)
بیت المقدس 3	1366/12/23	سردوکان – ماووت	یا موسی ابن جعفر (ع)
والفجر 10	1366/12/25	خرمال	یا رسول الله (3)
مرصاد	1367/05/05	باختران کرمانشاه	یا علی (ع)

4 3 - آزادسازی مناطق اشغالی (کلیاتی از عملیات های مشترک سیاه و ارتش)

4.1 الف- عمليات ثامن الائمه (ع)

✱ پس از اشغال خرمشهر و در حالی که احتمال اشغال و تصرف شهر آبادان از سوی ارتش عراق می رفت، امام خمینی طی سخنانی در روز 14 آبان سال 1359 خطاب به روحانیون حاضر که در آستانه ماه محرم به دیدار ایشان رفته بودند، فرمودند: من منتظرم که این «حصر آبادان از بین برود. باید این حصر شکسته بشود.» (همان، ج 13: 333)

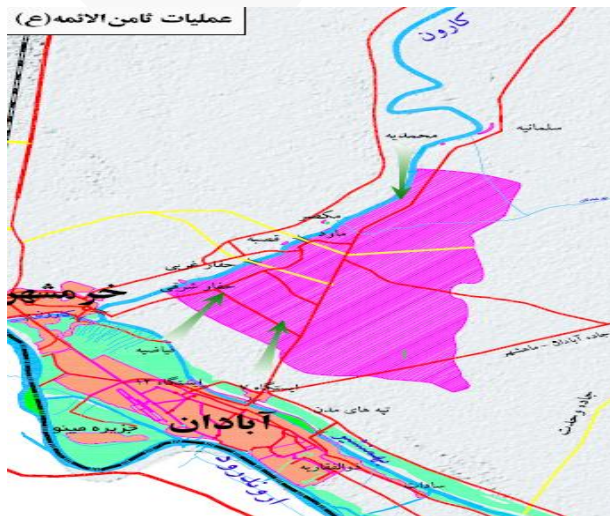
عملیات ثامن الانمه که به منظور رفع حصر آبادان طرح ریزی شد در ساعت 1 بامداد تاریخ 5 مهرماه سال 1360 به اجرا درآمد. این عملیات تنها 90 روز پس از عزل بنی صدر و پس از دوران پر التهاب حوادث تروویستی ماه های تیر و شهریور انجام شد. با توجه به اینکه یکی از واحدهای شرکت کننده در این عملیات یعنی لشکر 77 از استان خراسان به جبهه اعزام شده بود و پاسداران و بسیجیان هم مشتاق اسم امام رضا^(ع) بودند، بنابراین نام امام هشتم بر تارک این عملیات گذاشته شد و به ثامن الانمه معروف گردید.

قرارگاه فرماندهی عملیات، در سه راهی شادگان در کنار جاده ماهشهر قرار داشت. در این قرارگاه سرتیپ ظهیر نژادفرمانده نیروی زمینی ارتش، یوسف کلاهدوز قائم مقام فرمانده کل سپاه حضور داشتند.

به منظور شکست حصر آبادان، تهاجم به مواضع ارتش عراق از سه محور اصلی پیش بینی شده بود و حضور نیروهای بسیجی داوطلب، توانست کمبود واحدهای سپاه و ارتش را برطرف نماید.

عملیات ثامن الائمه، با همکاری مشترک سپاه و ارتش و حضور نیروهای داوطلب مردمی با رمز « نصر من الله وفتح قريب » به اجرا درآمد. طبق پیش بینی های قبلی، قرار بود نیروهای رزمنده بدون تحريك قوای ارتش عراق، ساعت 1

بامداد خود را به زیر خاکی‌های خط اول دشمن پارساند. اما وجود سرو صدا، موجب هوشیاری دشمن گردیده و یک ربع قبل از آغاز عملیات در حالی که نیروهای خط شکن به 200 متری مواضع ارتش عراق رسیده بودند، دشمن با شلیک گلوله‌های منور، تاریکی شب را تبدیل به کامل نمود و رزمندگان را مورد هدف قرار

نقشه شماره 1- منطقه ی عملیاتی ثامن الانمه(ع)

رزمندگان اسلام با مقاومت سرسختانه قوای دشمن مواجه شدند. در این حملات، ارتش عراق تعداد زیادی از خودروهای زرهی خود را از دست داد و تا پایان روز دوم مقاومت نمود.

در ساعت 7 صبح روز سوم عملیات برابر با 1360/7/7 با انهدام پل حفار، نیروهای خودی، منطقه شرق کارون را تصرف و به عقبه دشمن دسترسی پیدا کردند و عملیات ثامن الانمه خاتمه یافت. با پایان یافتن عملیات، شهر آبادان پس از 349 روز از محاصره ارتش بعثی خارج شد. در این عملیات کلیه اهداف پیش بینی شده در طرح از جمله «شکست حصر آبادان، آزاد سازی نیروهای خودی از خط پدافندی طولانی و نیز باز شدن «جاده اهواز - آبادان و جاده آبادان- ماهشهر» تأمین گردید.

با خبر پیروزی رزمندگان اسلام در شکست حصر آبادان، امام خمینی طی پیامی در پاسخ به نامه فرماندهان ارتش و سپاه، ضمن تبریک و تقدیر از رزمندگان و فرماندهان. آمده بود استفاده شد.

در لحظه شروع عملیات که در اواخر فصل پاییز و در هوای نسبتاً سرد انجام می شد، نم نم باران آغاز گردید و باعث شد تا منطقه رملی محل عبور رزمندگان خط شکن، محکم و سفت گردیده و تردد از مسیر شن های روان برای آنها، آسان تر گردد. از سوی دیگر بارش باران، بنابر اظهارات اسیران این عملیات، موجب غافلگیری لحظه ای دشمن و پناه بردن نیروهای ارتش بعثی به درون سنگرها گردید و فرصت مناسبی را برای نزدیک شدن رزمندگان اسلام به مواضع دشمن پدید آورد.

در ادامه عملیات رزمندگان تیپ 14 امام حسین (ع) به سرعت خود را به شهر بستان رسانده و این شهر اشغال شده را پس از 427 روز اسارت، دشمن آزاد نمودند.

نقشه شماره 2 - منطقه ی عملیاتی طریق القدس

4.1.1 * پیامدهای عملیات

انجام موفقیت آمیز عملیات طریق القدس موجب شد تا مسئولین کشور پیام تبریکی به مناسبت پیروزی رزمندگان اسلام برای حضرت امام خمینی^(ره) ارسال نمایند. ایشان در پاسخ، پیامی به شرح ذیل در تاریخ 8 آذر 1360، مصادف با 2 صفر 1402 صادر کردند و این عملیات را «فتح الفتوح» نامیدند.

این عملیات پیامدهای زیادی را نیز دربرداشت از جمله، تجربه موفقیت آمیز بکارگیری گسترده مردم را نشان داد. همچنین دیدگاه شهید محمد علی رجایی که «ما سرنوشت جنگ را در میدان جنگ تعیین می کنیم»، تقویت شد و مسئولین کشور به اهمیت این شعار بیشتر پی بردند.

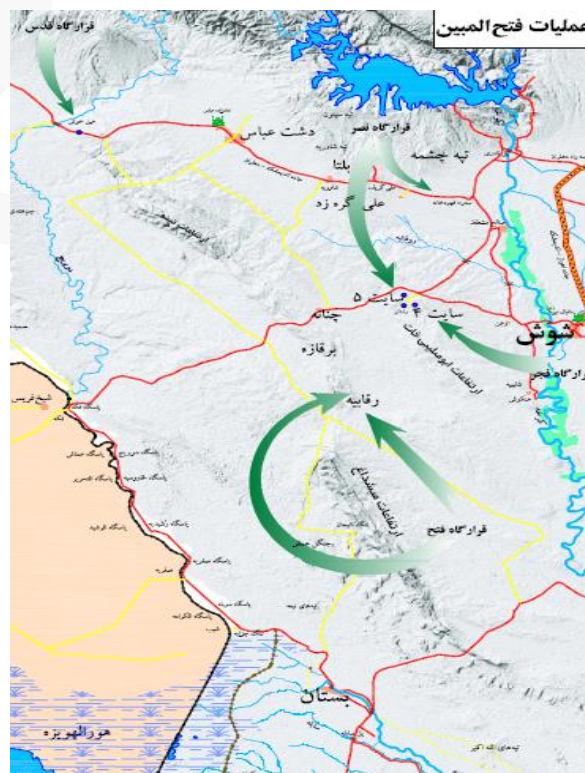
4.2 * ج- عملیات فتح المبین

وسعت منطقه عملیاتی فتح المبین از سه بخش کوهستانی، تپه ماهوری و دشت تشکیل شده بود. لذا هدف عملیات آزاد سازی مناطق اشغالی در غرب شهرهای دزفول و منطقه غربی کرخه و تصرف ارتفاعات تینه و رسیدن به مرز فکه بود

4.2.1 سازمان و استعداد نیروهای خودی

با توجه به وسعت زیاد منطقه عملیاتی فتح المبین که بیش از چهار برابر مساحت منطقه عملیاتی طریق القدس بود، نیاز به وجود یگانهای جدید و تمرکز کلیه واحدهای عملیاتی جهت اجرای این عملیات گسترده به خوبی احساس می گردید.

برای انجام عملیات، ارتش و سپاه هر آنچه که می توانستند پای کار آوردند. تا آنجا که می شد از استعداد یگان ها در خطوط پدافندی کاستند و به نیروهای آزاد خود برای شرکت در عملیات اضافه کردند.

نقشه شماره 3 - منطقه ی عملیاتی فتح المبین

4.2.2 شرح عملیات

عملیات فتح المبین در ساعت 30 دقیقه بامداد روز دوم فروردین ماه سال 1361 با رمز «یازهر^(س)» و در تاریکی کامل هوا آغاز شد.

در این عملیات که در جبهه ای به طول 80 کیلومتر و عرض 30 کیلومتر انجام شد، در حدود 2400 کیلومتر مربع از خاک کشور شامل ارتفاعات عین خوش، علی گره زد، تینه، ابو غریب، تنگه رقابیه، دشت عباس و تپه های ابوصلیبی خات و پایگاههای راداری 4 و 5 نیروی هوایی ارتش، از تصرف دشمن آزاد گشت.

همچنین شهرهای شوش، اندیمشک و دزفول و نیز جاده مواصلاتی اندیمشک - اهواز از برد آتش توپخانه صحرایی و موشکهای فراگ خارج شدند.

در عملیات فتح المبین حدود 10 هزار نفر از نظامیان عراقی کشته و مجروح و استعدادی در حدود 2 لشکر عراقی منهدم گردید.

در جریان این عملیات در مجموع 11 فروند هواپیما، 3 فروند بالگرد، 361 دستگاه انواع تانک و نفربر و صدها دستگاه خودروی نظامی ارتش عراق منهدم گردید. (هاشمی رفسنجانی، پس از بحران، 1386، ص. 35)

با به اسارت در آمدن حدود 17 هزار نفر از نظامیان بعثی، توانایی رزمی ارتش بعثی، کاهش یافته و با انهدام بخشی از قوای دشمن و به غنیمت گرفته شدن تعداد زیادی سلاح به همراه مهمات فراوان، فرصت برای انجام عملیات بزرگ بعدی به نام بیت المقدس فراهم آمد.

4.2.3 تقدیر امام خمینی از عملیات فتح المبین

امام خمینی در تاریخ 1361/1/2 پیام زیر را منتشر و بر فرماندهان و رزمندگان این عملیات درود فرستادند: «... مبارک باد بر شما عزیزان افتخار آفرین، پیروزی بزرگی را که با یاری ملانکه الله و نصرت ملکوت اعلی نصیب اسلام و کشور عزیز ایران، کشور بقیه الله الاعظم - ارواحاله الفداء - نمودید. رحمت واسعة خداوند بر آن مادران و پدرانی که شما شجاعان نبرد در میدان کارزار و مجاهدان با نفس در شبهای نورانی را در دامن پاکشان تربیت نمودند.»

آفرین بر شما که میهن خود را بر بال ملانکه الله نشاندید و در میان ملل جهان سرافراز نمودید. مبارک باد بر ملت، چنین جوانان رزمنده ای و بر شما چنین ملت قدردانی که به مجرد فتح و پیروزی توسط رزمندگان به دعا و شادی برخاستند. اینجانب از دور دست و بازوی قدرتمند شما را که دست خداوند بالای آن است می بوسم و بر این بوسه افتخار می کنم. (صحیفه امام 1378، ج 16: 143)

4.3 * عملیات بیت المقدس

پس از پایان یافتن عملیات فتح المبین بلافاصله برنامه ریزی و تلاش ها برای طرح ریزی و اجرای عملیات بیت المقدس آغاز شد.

عملیات بیت المقدس یکی از گسترده ترین و با ارزش ترین عملیات های دوران دفاع مقدس و یکی از دوازده عملیات بزرگ و مؤثر ایران در طول 8 سال دفاع مقدس می باشد. هر مرحله از عملیات بیت المقدس در مقایسه با عملیات هایی مثل ثامن الانمه و طریق القدس، خود یک عملیات بزرگ به حساب می آید.

منطقه ی عملیات بیت المقدس بین شهرهای اهواز و خرمشهر تا منطقه مرزی بین ایران و عراق که از سه جهت، در محاصره موانع طبیعی مثل رودخانه های کرخه نور در شمال منطقه و کارون در شرق جبهه و هور الهویزه در غرب منطقه قرار داشت و از سوی دیگر محدود به مرز بین المللی بود.

در شمال منطقه عملیاتی، رودخانه نیسان امتداد یافته و به رودخانه ی کرخه کور می رسید. در شرق آن رودخانه عریض کارون قرار داشت. از سمت جنوب به اروند رود می رسید و سمت غرب آن هم هور هویزه قرار داشت.

4.3.1 استعداد و گسترش ارتش عراق

دشمن در این منطقه در حدود 41 گردان زرهی و نیز 38 گردان مکانیزه که هر گردان از حدود 34 دستگاه تانک یا نفربر تشکیل شده بود و نیز 40 گردان پیاده و 30 گردان توپخانه صحرایی، در اختیار داشته است. بنابراین حدود

2700 دستگاه تانک و نفربر و نزدیک به **40000** نفر نیروی پیاده و **500** قبضه توپ از سوی دشمن در این منطقه گسترش یافته بود.

ارتش عراق مهمترین تدابیر دفاعی را برای خرمشهر در نظر گرفته بود و با تمام توان و قوا، از این شهر حفاظت می کرد. ارتش عراق یک پدافند **180** درجه ای را از سمت شرق و شمال شهر با رده های دفاعی متعدد پیش بینی کرده بود.

ارتش بعثی با تخریب برخی از خانه های مسکونی مردم در ضلع شرقی و شمالی این شهر یک رده دفاعی برای نیروهای خود ایجاد کرده بود. مقاومت در خرمشهر و نگهداری این شهر در هر شرایطی، از راهبردهای اساسی ارتش بعثی بود.

با مطمئن شدن عراق از برنامه ایران برای آزادسازی خرمشهر، از دو هفته قبل از آغاز عملیات بیت المقدس، شروع به میله کوبی و نصب موانع عمودی در میدان گمرک برای مقابله با عملیات هلی برن ایران نمود و به صورت تعجیلی آنها را بر پا نمود. (بهداروند، 1388، ص. 297)

4.3.2 سازمان و استعداد خودی

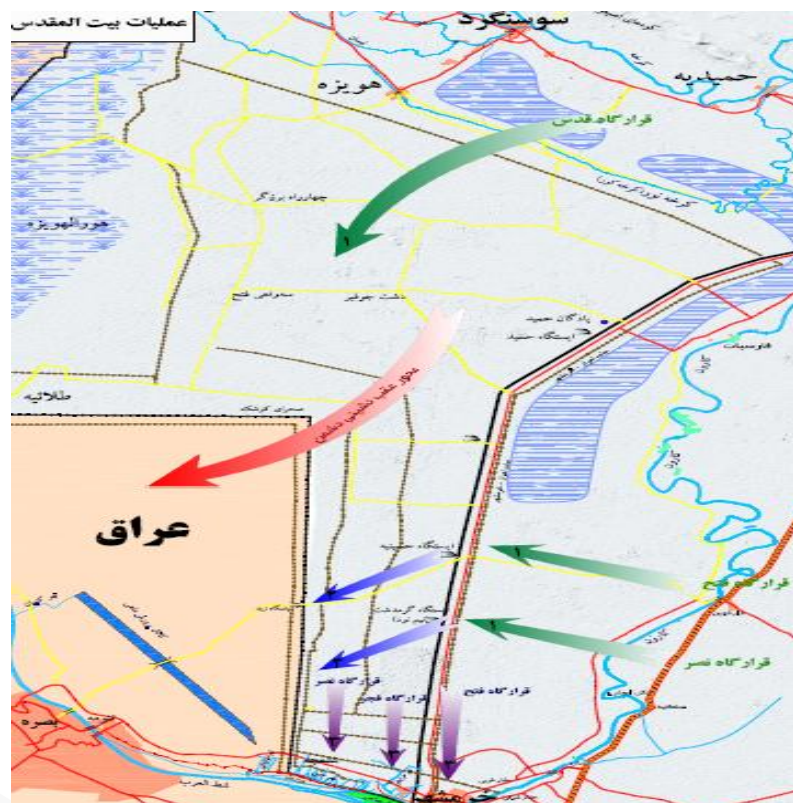
در عملیات بیت المقدس قرارگاه مرکزی کربلا، هدایت عملیات را با سه قرارگاه اصلی و یک قرارگاه پشتیبانی بر عهده گرفت.

در این عملیات مجموعاً **14** تیپ پیاده و یک تیپ زرهی از سپاه با **120** گردان که هر کدام استعداد یک لشکر را داشتند و **3** لشکر و **5** تیپ از ارتش شامل **24** گردان زرهی و مکانیزه و **36** گردان پیاده شرکت کردند. این واحدها با **26** فروند بالگرد جنگی کبری و **32** فروند بالگرد ترابری **214** و **16** فروند بالگرد نفربر شینوک و **22** فروند بالگرد **206** پشتیبانی می شدند. لازم به ذکر است که هر تیپ سپاه حد اقل بالغ بر **8** تا **9** گردان بود و هر گردان زرهی ارتش هم بین **17** تا **20** دستگاه تانک و نفربر در اختیار داشت. گرچه در این عملیات، سپاه و ارتش تمام توان آزاد خود را پای کار آوردند ولی طبق برآورد عملیات هنوز پنج شش لشکر کم بود.

نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران نیز با پرواز **20** نوبت هواپیمای جنگی در روز اول و **6** پرواز در روزهای بعد و همچنین استقرار سامانه پدافند هوایی، از عملیات، پشتیبانی می نمود. نیروی هوایی جمعاً **2161** سورتی پرواز در این عملیات داشته است. همچنین این عملیات با **29** گردان توپخانه صحرایی ارتش، پشتیبانی شده است.

رزمندگان جهاد سازندگی هم با حدود **100** دستگاه ماشین آلات مهندسی و سایر امکانات و کمک ها در عملیات حضور فعالی داشتند.

در این عملیات، سه گردان مهندسی رزمی ارتش و یک گروه مهندسی و یک گردان پل شناور و یک گروهان شناور زرهی سنگین GSP ارتش، عملیات عبور از رودخانه را پشتیبانی کرده اند. در مجموع ارتش در این عملیات، دارای **63** دستگاه ماشین آلات مهندسی و سپاه نیز دارای **60** دستگاه بود. کار احداث **5** پل PMP بر روی رودخانه کارون در شب اول عملیات نیز بر عهده نیروی زمینی ارتش بود.

4.3.3

نقشه شماره 4 - منطقه ی عملیاتی بیت المقدس

4.3.4 شرح عملیات

✱ عملیات بیت المقدس در ساعت 12:30 شب و در اوایل بامداد روز جمعه 10 اردیبهشت ماه سال 1361 با رمز یا علی ابن ابی طالب (ع) آغاز شد. از آنجا که این ایام مصادف با ماه رجب و همزمان با فرارسیدن روز مبارک تولد امام علی (ع) بود، رزمندگان اسلام به اسم ایشان به عنوان رمز عملیات، جهت موفقیت هرچه بیشتر تمسک جستند.

بر اساس طرح مانور پیش بینی شده، می بایستی دو سوم کل نیروهای برآورد شده برای این عملیات، از رودخانه آرام و عریض کارون عبور نمایند. این یک خطر پذیری بزرگ برای تصمیم گیرندگان بود ولی در عین حال یک نوآوری و یک ابتکار عمل مهم و تعیین کننده نیز بود.

4.3.5 حرکت به سمت مرز

پس از عبور از رودخانه کارون، جاده اهواز- خرمشهر به طور کامل آزاد شد. در تعقیب واحدهای ارتش بعثی، درگیری در منطقه جعفر ادامه یافت. با عقب نشینی لشکرهای ارتش بعثی، یگان های دو قرارگاه فتح و قدس به هم رسیدند و عمده منطقه پیش بینی شده در طرح عملیات بیت المقدس به جز منطقه خرمشهر، آزاد گردید.

پس از رسیدن نیروهای خودی به مرز بین المللی دشمن از نظر روحی آشفته و از هم پاشیده شده بود و همه چیز برای ورود به خرمشهر مهیا بود.

نیروهای خودی پس از یک نبرد بسیار سنگین، بالاخره در بامداد روز سوم خرداد سال 1361 با آرایش و سازماندهی فوق و با حدود 12 گردان رزمی پیاده، عملیات آزاد سازی خرمشهر آغاز شد.

بدین ترتیب ساعت 10 صبح روز دوشنبه سوم خرداد، رزمندگان اسلام از طریق شمال غرب شهر، وارد خرمشهر شدند و تا غروب آن روز، بیش از 12 هزار نفر از نظامیان بعثی را در داخل خرمشهر به اسارت خود درآوردند و مهر پیروزی را بر جبین ایرانیان و امام عزیزشان ثبت کردند.

به هر حال این پیروزی بزرگ، در اخبار سراسری رادیو در ساعت 2 بعد از ظهر به اطلاع مردم ایران رسید و فضایی از خوشحالی و شادی و سرور را برای مردم ایران به ارمغان آورد.

4.3.6 نگاه امام خمینی به فتح خرمشهر

امام خمینی هم از این پیروزی بسیار مسرور شدند. از قول فرزند ایشان حاج احمد آقا، نقل شده است که گفته اند: هیچ گاه امام را در طول عمرشان تا به این اندازه، بشاش و خوشحال ندیده بودم. امام هم با بیان اینکه « خرمشهر را خدا آزاد کرد»، دیدگاه خودشان را نسبت به عملیات بیت المقدس و ارزش آن بیان کردند.

بنیانگذار جمهوری اسلامی با شنیدن خبر فتح خرمشهر در همان روز پیامی را صادر فرمودند که ضمن نشان دادن اهمیت آزاد سازی خرمشهر، دیدگاه خود را نسبت به دفاع اسلامی، رزمندگان سلحشور و پیروزی بر دشمن بیان کردند. در این پیام، امام با یقین به آنکه پیروزی فقط از جانب خداوند است « وما النصر الا من عند الله » از فرزندان اسلام و قوای سلحشور مسلح که دست قدرت حق از آستین آنان بیرون آمد و کشور بقیه الله الاعظم را از چنگ گران آدم خوار که آلت هایی در دست ابر قدرت آن خصوصاً آمریکای جهان خوارند، بیرون آورد و ندای الله اکبر را در خرمشهر عزیز طنین انداز کرد و پرچم پر افتخار لا اله الا الله را بر فراز آن شهر خرم - که با دست پلید جنایتکاران غرب به خون کشیده شده و خونین شهر نام گرفت - بيفراشت، تشکر کردند.

4.3.6.1 نتایج و دستاوردهای عملیات بیت المقدس

بیشترین دستاوردهای دوران جنگ در عملیات بیت المقدس حاصل شد. در جریان این عملیات، شهرهای خرمشهر، هویزه، پادگان حمید و منطقه وسیعی از خاک ایران، به وسعت تقریبی 5400 کیلومتر مربع آزاد شد.

حدود 19 هزار و 700 نفر از نظامیان عراقی به اسارت در آمدند. حدود 16 هزار نفر از نظامیان ارتش بعثی کشته و زخمی شدند.

فراوانی غنائم به اندازه ای بود که فقط تخلیه مهمات برجای مانده از سوی ارتش بعثی در داخل سنگرهایش حدود دو ماه به طول انجامید. این مهمات غنیمتی تا 3 سال، علیه قوای دشمن در نبردهای بعدی بکار می رفت. همچنین حدود 20 فروند هواپیما و 2 فروند بالگرد نظامی دشمن ساقط و 418 دستگاه تانک و نفربر ارتش بعثی نیز منهدم گردید.

پس از فتح خرمشهر نمایندگان سازمان ملل از مناطق آزاد شده ایران بازدید و گزارشی را برای سازمان ملل تهیه کردند. آنها از پیروزی ایران بسیار شگفت زده شده بودند و باور نمی کردند که ایران به تنهایی و با دست خالی چنین پیروزی عظیمی را کسب کرده باشد.

عملیات بیت المقدس فرصت بزرگی را برای دستگاه سیاست خارجی ایران بوجود آورد. ایران می توانست با ارائه طرح صلحی خواستار تشکیل دادگاهی برای محاکمه صدام به عنوان آغازگر جنگ شود و خواهان پذیرش معاهده‌ی 1975 از سوی عراق و پرداخت خسارات کشور شود. گرچه جمهوری اسلامی به طور مرتب این خواسته ها را از زبان مسئولین مختلف کشور مطرح می کرد ولی دستگاه سیاست خارجی این پیروزی بزرگ را تبدیل به یک دستاورد سیاسی ماندگار نکرد.

4.4 * 4 - دلایل پیروزی نیروهای مسلح

الف - برنامه ریزی صحیح

ب- فرماندهی فهیم و مقتدر

ج - ایمان و انگیزه رزمندگان اسلام

د - ابتکار عمل و نوآوری

ه - ترکیب تدبیر و عقلانیت با روحیه شهادت طلبی

و - افزایش همکاری و همدلی بین ارتش و سپاه

ز - تقلیل اختلافات سیاسی در کشور پس از عزل بنی صدر

ح - استفاده بهینه از ظرفیت ها و منابع ملی

ط - شناسایی و کسب اطلاعات دقیق از دشمن

ی - استفاده گسترده تراز ظرفیت داوطلبان بسیجی و مردمی

ک - بکارگیری تجربه عملیات های قبلی

ل - رهبری و مدیریت مدبرانه حضرت امام خمینی^(ره)

5 * دلایل ادامه جنگ پس از فتح خرمشهر

5.1 الف- عدم پذیرش معاهده ی 1975 و ادامه حضور ارتش عراق در بخشی از سرزمین های ایران گرچه با پایان یافتن عملیات بیت المقدس، ایران توانسته بود تجاوز ارتش عراق را دفع نماید و سرزمین های خود را آزاد سازد و قوای دشمن را تا مرز عقب براند ولی هنوز بخش هایی از کشور از جمله مناطق مرزی غرب مانند ارتفاعات مسلط بر شهرهای سومار، قصرشیرین، گیلانغرب و مهران، ارتفاعات میمک و نفت شهر.

- بخشی از مرز شلمچه تا اروند رود به وسعت حدود 1000 کیلومتر مربع، همچنان در دست ارتش عراق باقی مانده بود.

- ادامه ی حضور قوای عراق در بخشی از اراضی ایران به مفهوم آن بود که دولت عراق در برابر خواسته های ایران، تسلیم نشده و می خواهد با گروگان گرفتن آنها، معاهده ی 1975 الجزایر را در مذاکره با ایران تغییر دهد.

5.2 ب- تصور ایران از قدرت یافتن

پیروزی های نظامی مستمر ایران در جبهه های جنگ و انجام چهار عملیات پی در پی و موفق، موجب شد تا جمهوری اسلامی احساس نماید که دارای توانایی نظامی لازم برای غلبه نهایی بر ارتش عراق و شکست صدام حسین می باشد. بنابراین می تواند با ادامه عملیات نظامی به اهداف بلندتری در جنگ دست یابد.

ایران احساس می کرد جنگ به جایی رسیده است که می تواند از موضع بالا و برتر حرف بزند، بنابراین باید شور جهاد را حفظ کند. (هاشمی رفسنجانی، مصاحبه های 1361، 1380، ص. 242-245)

5.3 ج- عدم اراده ی هیچگونه پیشنهاد صلح از سوی رژیم بعثی عراق و یا مراجع بین المللی

اگرچه تلاش هایی برای انجام صلح از سوی برخی از سازمانهای بین المللی و بعضی از دولت ها صورت گرفت ولی هیچ يك از این اقدامات، نتوانست ایران را قانع کند که بدون نگرانی از آغاز دوباره جنگ، تنها با آتش بس می تواند به صلحی پایدار دست یابد. این امر، موجب نگرانی ایران از نرسیدن به صلح با پذیرش آتش بس و ایجاد شرایط « نه جنگ و نه صلح » برای مدتی نامعلوم می گشت. مذاکره می توانست سال ها به طول انجامد زیرا طولانی شدن مذاکره به نفع عراق و به ضرر ایران بود.

5.4 د- عدم اعتماد به رفتار صدام

با فرض توقف جنگ، چنانچه ایران در مذاکرات با عراق به نتیجه نمی رسید، با توجه به روحیات صدام و وجود یک ارتش سازمان یافته در عراق، ممکن بود دوباره ارتش عراق حملات خود را آغاز کرده و این بار فضاها ی بیشتری از

کشور را به اشغال خود درآورد. باید توجه داشت که عمده نیروهای ایرانی، بسیجی بوده و طبیعتاً با توقف جنگ به سر کار و زندگی خود باز می‌گشتند و ایران قادر نبود تا حجم گسترده ای از نیروهای ثابت را در جبهه های جنگ در برابر ارتش عراق برای مدت طولانی حفظ نماید. از سوی دیگر صدام به نقض قول، شهرت داشت و نمی‌شد روی او حساب باز کرد. بنابراین کسی نمی‌توانست تضمین بدهد که صدام پس از آتش بس، دوباره جنگ را آغاز نکند.

5.5 ه- شرایط نا مساعد دفاعی در مرزهای جنوبی کشور

مرز کشور در جنوب استان خوزستان در يك منطقه ی دشت وسیع قرار داشت که از نظر نظامی عبور از آن ها برای واحدهای زرهی ارتش عراق به سادگی میسر بود. از آنجا که عمده قدرت نظامی ایران متکی بر نیروهای پیاده بود، بنابراین نیاز به رسیدن به یک مانع طبیعی مثل شط العرب (اروند رود) جهت پدافند مطمئن ضروری می‌نمود. ایران در تلاش بود تا به یک عارضه قابل دفاع در جغرافیای منطقه جنگی دسترسی پیدا کند به گونه ای که از تهاجم دوباره ارتش عراق، ایمن گردد.

5.6 و- انتظار مردم برای سرکوبی کامل دشمن

در آن زمان در بین مردم بخصوص خانواده های آسیب دیدگان از جنگ این احساس بوجود آمده بود که نه تنها بایستی قوای متجاوز را از خاک ایران بیرون نمود بلکه بایستی دولتی را که به خود اجازه آغاز جنگ را داده است مجازات نمود و شرایطی را فراهم آورد که حکومت عراق هیچگاه به فکر حمله به ایران نیفتد. اظهارات بسیاری از مردم، بر چنین درخواستی تأکید می‌ورزید. (هاشمی رفسنجانی، 1386، ص. 123) نگاه امام خمینی^(ع) نسبت به نظرات مردم را از پیام ایشان به مناسبت روز پاسدار در 1361/3/6 می‌توان فهمید آنجا که می‌فرمایند: «در ایران اسلامی، مردم تصمیم گیرندگان نهایی تمامی مسائلند.» (صحیفه امام، ج 16، 1378 : 266)

دلایل ایران ازورود به خاک عراق:

- در تصرف داشتن حدود 2500 کیلومترمربع ازکشورایران
- در تهدید بودن شهرهای سومار، نفت شهر و مهران توسط دشمن بعثی بود.
- عدم تامین مرزهای ایران؛ نقاطی در شلمچه، فکه و قصر شیرین هنوز در اشغال عراق بود.
- تهدید اساسی مناطق و شهرهای مرزی ایران (خرمشهر، آبادان، اهواز و...)
- عدم اطمینان به حکومت بعث عراق و شخص صدام.
- تهدید بودن رژیم حزب بعث عراق بالفعل و بالقوه.
- استفاده از فرصت و از هم گسیختگی و عدم انسجام ارتش عراق
- عدم تحقق شرایط ایران توسط شورای امنیت برای صلح (شناسایی و تنبیه متجاوز، پرداخت غرامت از سوی عراق)
- عدم ارائه تضمین عدم تجاوز مجدد از سوی کشورهای منطقه و فرمانطقه و همچنین سازمانهای جهانی و منطقه ای.
- تاکنون هیچ پیشنهادی صلحی نشده است. و تمام پیشنهادات آتش بس بوده است
- حفظ دورتک تار سیدن به صلح نهایی

اقدامات دشمن جهت توسعه ی جنگ و وادار نمودن جمهوری اسلامی ایران به توقف اقدامات نظامی

1- استفاده ی گسترده از عوامل شیمیایی و نقش کشورهای کمک کننده در آن

بر حسب نوع و میزان گستردگی استفاده عراق از این سلاح ها در جنگ تحمیلی میتوان سه دوره را از هم تفکیک کرد:

(1)- از آغاز جنگ (31 شهریور 1359) تا آزاد سازی خرمشهر (3 خرداد 1361)

(2)- از تیرماه 1361 تا پایان سال 1365

(3)- از سال 1366 تا پایان جنگ (مرداد 1367)

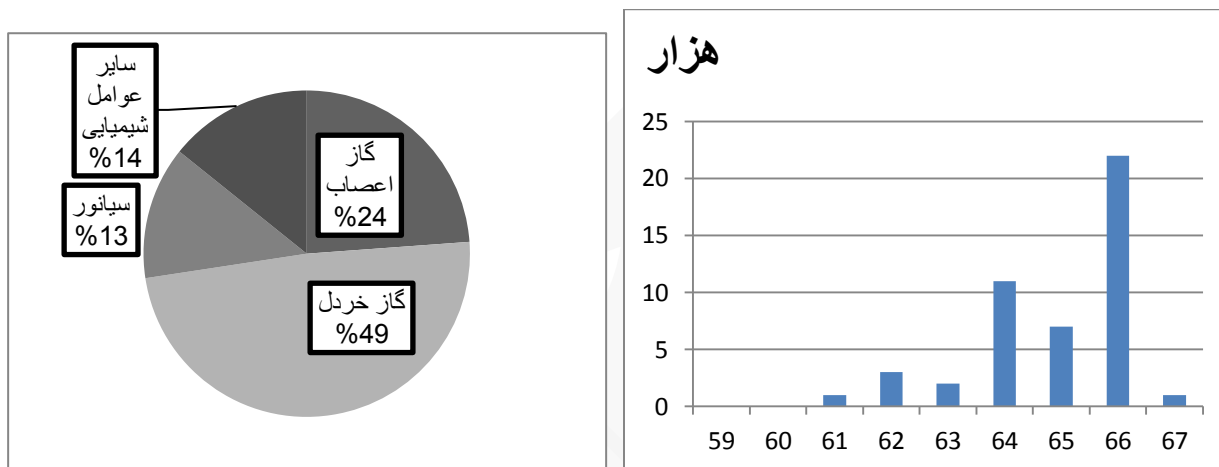
ج- هدف از کاربرد سلاح شیمیایی

(1)- ایجاد رعب و وحشت و اضطراب و تشویش با هدف عملیات روانی علیه دشمن و مردم غیر نظامی.

(2)- کاهش توان رزمی و ایجاد اختلال در سازمان رزمی دشمن.

(3) - مرعوب نمودن و زمین گیر نمودن دشمن و یا ایجاد تزلزل در روحیه و مقاومت دشمن و یا نیروهای پشتیبانی کننده

. آمار مصدومین حملات شیمیایی عراق در مناطق نظامی و غیر نظامی در طول جنگ تحمیلی:

6 * حملات وسیع هوایی و موشکی به شهرها و منابع حیاتی و حساس

منظور از جنگ شهرها، بمباران مراکز تجمع انسانی غیر نظامی و اماکن شهری با هواپیما، توپخانه، راکت و موشک است. بمباران شهرها همزمان با آغاز تهاجم سراسری رژیم بعث عراق به خاک ایران آغاز شد و تا پایان جنگ در تابستان 1367 ادامه یافت. در این مدت طولانی عراق روی هم رفته 2769 مورد شهرهای ایران را مورد هدف بمباران خود قرار داد که روی 127 شهر از شهرهای ایران (همچنین جزایر جنوبی کشور در خلیج فارس) صورت گرفت.

در یک نگاه کلان روی هم رفته بر حسب دفعات تهاجم به شهرهای ایران میتوان سه دوره را مشخص کرد:

الف- دوره اول از شهریور ماه 1359 و همزمان با حمله سراسری عراق آغاز شد و تا سال 1361 ادامه یافت. بیش از 30% مجموع حملات به این دوره مربوط می شود که بطور میانگین، ماهانه 50 حمله و روزانه 1/6 حمله به شهرهای کشورمان را دربر می گرفت.

ب- دوره دوم از سال 1362 تا سال 1363 را شامل میشود. تقریباً 10/7% مجموع بمباران ها در این دوره انجام شد که بطور میانگین ماهانه 21 حمله و روزانه 0/7 حمله را در بر می گرفت.

ج- دوره سوم جنگ شهرها از سال 1364 آغاز شد و تا پایان جنگ ادامه یافت. 58/8% مجموع بمباران های شهر های کشور در این دوره انجام گرفت که بطور میانگین ماهانه 64 حمله و روزانه 2/5 حمله را شامل می شد. نخستین بار تهران در اسفند ماه 1366 با موشک زمین به زمین هدف قرار گرفت. (حسینی، 1383، ص. 29)

سه هدف عمده ی عراق از بمباران شهرهای ایران

الف- ایجاد رعب و وحشت در میان توده مردم و وارد آوردن فشار روانی مستقیم بر آنان برای متزلزل کردن اراده هایشان در ادامه نبرد و و مقاومت و پشتیبانی از رزمندگان.

ب- خارج شدن از بن بست در نبردهای زمینی و جبران ناکامی هایشان در جبهه های جنگ زمینی.

ج- وادار کردن مسئولان جمهوری اسلامی ایران به پذیرش صلح مورد نظر عراق. در همین زمینه صدام در سومین سال جنگ گفت: « ما دو راه بیشتر نداریم، یا مصالحه یا اینکه برای حل مسئله جنگ، شهرهای ایران را هدف قرار دهیم.»

7 3- جنگ نفتکش ها و تأثیر آن در امنیت خلیج فارس و اقتصاد جمهوری اسلامی ایران

منظور از جنگ نفتکش ها، گسترش دامنه ی جنگ ایران و عراق به سطح آب های خلیج فارس به منزله ی مهم ترین منطقه تأمین کننده ی نفت خام جهان و ترانزیت این ماده پر ارزش است.

از آنجا که دو طرف درگیر برای فلج کردن سیستم اقتصادی یکدیگر که به درآمد های نفتی، متکی بوده بیشتر نفت کش های حامل نفت یکدیگر را هدف قرار می دادند این جنگ و منازعه به جنگ نفتکش ها معروف شد. در آغاز، جنگ در خلیج فارس در سطح پائین بود ولی به تدریج ب- تغییر روش پدافند عراق و تهاجم موردی به بعضی از مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران

4- تغییر روش پدافند عراق و تهاجم موردی به بعضی از مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران

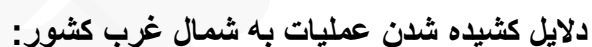
ارتش عراق، در طول 8 سال جنگ بجز در تهاجم اولیه، در دو دوره دست به حملات متقابلی زد تا بتواند ابتکار عمل را به دست گیرد. در سایر ایام هشت سال این ارتش در حالت دفاعی مطلق فرو رفته و شرایط نامطلوب نظامی را تحمل می نمود.

دوره اول حملات مجدد عراق بعد از 5 سال دفاع مطلق با هدف به دست آوردن ابتکار عمل، تصرف مناطقی در خاک ایران که بعد از تهاجم اولیه و در اثر حملات نیرو های ایران مجبور به از دست دادن آن ها شد، تصرف مناطقی از خاک عراق که توسط نیرو های ایران تصرف شده و مهم تر از همه ایجاد تحرکی در لشکر های عراقی بود.

در نتیجه از اسفند ماه 1364 تا اواخر اردیبهشت 1365 در 12 منطقه که 6 منطقه آن در خاک عراق بود، اقدام به حمله نمودند و مناطقی را متصرف شدند که بلافاصله با حملات رزمندگان اسلام آن ها را از دست دادند (مانند شهر مهران) و ثابت گردید که ارتش عراق در عرصه ی عملیات زمینی قادر به رویارویی با رزمندگان اسلام نیست و لذا مجدداً برای 2 سال دیگر تا آخر جنگ در حالت دفاعی خود فرو رفت طولانی شدن جنگ وضعیت حادثتر می شد و قدرت های بزرگ نیز به صحنه آمدند

اهداف نظامی و سیاسی والفجر 8 :

- قطع ارتباط عراق با خلیج فارس
- ثطع راه کشتیرانی از دهانه خور عبدا... و اروند رود که موجب قطع صدور نفت از اسکله های البکر و الامیه می شود
- جلوگیری از تحرک دریایی رژیم عراق
- از بین بردن سکوهای موشکی که بندر امام و ماهشهر را مورد اصابت قرار می دادند.
- هم مرز شدن با کویت (جزیره بوبیان) تنبیه کشور کویت و هشدار به کشور های عربی منطقه
- فاو هدف واسط برای بصره بود در صورت توسعه وضعیت بصره به خطر می افتاد.

- تجزیه کردن نیروهای دشمن
- حفظ دورتک نیروهای ایران و ادامه جنگ و حفظ روحیه ی رزمندگان
- منهدم نمودن ماشین جنگی عراق و بخشی از نیروها
- قطع کردن عمق استراتژیک دشمن داخلی و ضد انقلاب

اقدامات آمریکا علیه ایران و به نفع عراق بعد از سال 1365:

- گسترش ناو نظامی امریکا در خلیج فارس .

مهم ترین و مشهورترین بخش این مرحله از جنگ در منطقه استراتژیک خلیج فارس با آمریکایی شدن جنگ متمایز می شود. حمله ی اشتهاهی موشک اگزوست هواپیمای عراقی به ناو یو-اس-اس- استارک در 1366/2/27 (17می1987) و تماس های کویت با مسکو برای کمک و حفاظت از کشتی های بی طرف و متعاقب آن پذیرش آمریکا از درخواست کویت برای نصب پرچم آمریکا بر فراز کشتی های کویتی و انجام دادن اقداماتی برای محافظت از نفتکش ها در برابر حملات ایران، آمریکا را وارد جنگ مستقیم با ایران در خلیج فارس نمود و پای اروپای غربی را نیز به میدان کشید

- کمک اطلاعاتی به عراق .
- تحویل هواپیماهای میراژ و موشک های با برد بلند (1500 کیلومتری) توسط کشور فرانسه .
- مذاکرات ریگان و گرباچف مبنی بر برنده نشدنه ایران و بازنده نشدن عراق و سیاست تهیه قطعه نامه 598 (توافق حقوقی برای خاتمه جنگ)

صدور تکنولوژی عادی و پیشرفته به عراق طی سال های 1363-1367 (به میلیون دلار)

کشور	امریکا	بریتانیا	المان غربی	ایتالیا	فراتسه
تکنولوژی عادی	3500	-	500	200	500
پیشرفته	1000	3500	4500	2800	2500
جمع	4500	3500	5000	3000	3000

تحولات بوجود آمده در ارتش عراق از اول سال 1366:

- تسلیحات و تجهیزات نظامی عراق در هوا افزایش پیدا می کند
- افزایش یگانهای زمینی عراق تا 4 یا 5 برابر روز اول جنگ (55 تیپ و لشکر)
- روی صحنه آمدن منافقان و تشکیل 30 تیپ و تبدیل شدن به قدرت عملیاتی (ملاقات صدام حسین و مسعود رجوی)

رشدارتش عراق از حمله به ایران تاحمله به کویت

*****	هواپیما	هلی کوپتر	زرهی	توپخانه	پرسنل زمینی	یگان زمینی
موجودی در آغاز جنگ	300	80	3530	900 فبضه	202000	12 لشکر
خسارت 8 ساله	238	91	7368	965	*410000	-----
موجودی در پایان جنگ	610	325	6230	3900	677000	57
موجودی در آغاز حمله به کویت	750	400	7500	4500	900000	66

از 410000 تلفات دشمن بیش از 65 هزار نفر به اسارت ایران در آمده بودند

فصل چهارم:

دستاوردهای جنگ، قطع نامه ها

نتایج و دستاوردهای جنگ و دفاع مقدس در عرصه های داخلی و بین المللی

دوره جنگ یکی از مقاطع فراموش نشدنی و بی نظیر تاریخ ایران و خود یک مقطع تاریخی بسیار مهم است. مردم ایران در شرایطی که تازه با نهضت اسلامی خود توانسته بودند حکومتی جدید را در کشور شکل دهند و هنوز ساختارهای سیاسی و نظامی جدید را آرایش نداده بودند و تحت فشارهای تبلیغاتی و اقتصادی برخی از قدرتهای بزرگ بودند و آشوبهای داخلی در بعضی از نقاط کشور در جریان بود، دچار تهاجم نظامی ارتش عراق گردیدند. درحین جنگ هم کشور مواجه با ترورهای منافقین و اختلافات سیاسی در سطح مقامات بالا از جمله ریاست جمهوری گردید.

از آن طرف، کشور عراق از همه امکانات لازم برای شروع یک جنگ برخوردار بود، مشکل مالی نداشت و حمایت تسلیحاتی هم می شدو تبلیغات جهانی هم به نفع وی بود. در چنین وضعیتی ایران توانست به مقابله با قوای متجاوز عراق بپردازد و همه سرزمین های اشغالی خود را با انجام عملیات نظامی باز پس بگیرد و برای اولین بار یک وجب از خاک کشور هم در تصرف ارتش متجاوز باقی نماند. (علایی، 1388، ص. 609)

8-1- دستاوردهای داخلی

8.1 الف- عرصه‌ی سیاسی و امنیتی

تجربه‌ی دیگر ما، مبارزه‌ی فعال با ضد انقلاب داخلی توأم با نبرد گسترده علیه تجاوز خارجی بود. در شرایطی که صدام امریکایی به ایران انقلابی تجاوز کرده بود، کلیه گروه‌های وابسته در کردستان، دیگر نمی‌توانستند انگیزه‌ای برای مقابله با حاکمیت انقلابی مردم و انقلاب اسلامی داشته باشند. (منصوری لاریجانی، 1388، ص. 291)

مهم‌ترین معضل ناامنی در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، همکاری و همراهی سازمان مجاهدین (منافقین) خلق با رژیم بعثی عراق بود که با سقوط صدام حسین و از بین رفتن حزب بعث در عراق، قدرت نظامی منافقین نیز تا حدود زیادی منهدم شد.

همچنین احزاب مسلح دموکرات و کومله نیز سلاح‌های خود را به زمین گذاشته و تا حد زیادی نفوذ سیاسی خود را در کشورمان از دست دادند. (علایی، 1388، ص. 631)

8.2 ب- عرصه‌ی اجتماعی و فرهنگی

از برکات مهم دفاع مقدس، تقویت اعتماد به نفس و خودباوری بوده است. ما در دوران دفاع مقدس به این نتیجه رسیدیم که باید خود را باور کنیم و با تکیه بر توانمندی‌های خود به ویژه جوانان خداجو کشور را اداره نماییم. تأثیر این خودباوری، بعد از جنگ در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و فناوری‌های نوین دفاعی، نمود فزاینده‌ای داشته است که بخش‌هایی از آن به شرح زیر است:

(1)- داشتن روحیه قناعت و صرفه‌جویی.

(2)- ابتکار عمل در ساخت قطعات، وسائل و تجهیزات مورد نیاز.

(3)- خودکفایی در کالاها و تجهیزات اساسی در مقابل تحریم‌های اقتصادی.

(4)- رشد باورهای دینی و معنوی.

(5)- تولد تفکر بسیجی به عنوان ایدئولوژی کارآمد دفاع مقدس.

(6)- رشد فضایل اخلاقی و معنوی.

(7)- تکلیفی عمل کردن در دفاع به عنوان یک وظیفه (منصوری لاریجانی، 1388، ص. 282-288)

یکی از مهمترین فرهنگ‌هایی که در دوران دفاع مقدس در افکار مردم رایج گردید جنگیدن رزمندگان اسلام برای ادای تکلیف الهی بود و آنها نتیجه را فرع بر انجام تکلیف می‌دانستند. (علایی، 1388، ص. 623)

امام خمینی (ره) در این زمینه می‌فرمایند «ملت ایران تا روزی که احساس می‌کرد توان و تکلیف جنگیدن دارد به وظیفه خود عمل نمود و تا لحظه آخر هم تردید نکرد و آن ساعتی هم که مصلحت بقای انقلاب را در قبول قطعنامه دید، به آن گردن نهاد و باز هم به وظیفه خود عمل نمود.» (صحیفه‌ی امام، جلد 21: 284)

مقام معظم رهبری در دیدار با تعدادی از اصحاب فرهنگ و هنر دفاع مقدس در مهرماه 1379 در این خصوص می‌فرمایند:

«اگر در جنگی، عزم ملی و خردمندی سردمداران کشور به کمک کشور نیاید، آن سرافکنندگی، ذلت و هزیمت معنوی‌ای که بر دوش ملت سنگینی خواهد کرد، شاید از همه خسارت‌ها بالاتر باشد...»

یکی دیگر از مهم ترین تجارب فرهنگی در دوران دفاع مقدس رواج فرهنگ ساده زیستی به جای فرهنگ رفاه طلبی و سرمایه داری بود. (منصوری لاریجانی، 1388، ص. 296)

8.3 ج- عرصه‌ی اقتصادی

تحریم اقتصادی کشورمان که از همان اول پیروزی انقلاب اسلامی آغاز و در اوایل سال 1359 به صورت رسمی از سوی کشور آمریکا اعلام شده، بخش قابل توجهی از نیازهای گسترده ی مردم و نیروهای مسلح را با مشکل جدی مواجه کرد.

ملت ما در دوران دفاع مقدس با روحیه ی قناعت و صرفه جویی مقاومت کردند و در تولید و ساخت نیازهای مختلف عمومی و تخصصی تا مرز خودکفایی بخش قابل توجهی از نیازهای ضروری پیش رفتیم.

توزیع عادلانه کالا در این دوران توانست مواد ضروری و مورد نیاز اکثر مردم را با قیمت مناسب در اختیار آنان قرار داده و زمینه های نارضایتی عموم را مرتفع کند. (منصوری لاریجانی، 1388، ص. 292)

به منظور عدم اتکای جدی به درآمد نفتی در وضعیتی که صدور آن به شدت کاهش یافته و به کمتر از سیصد هزار شبکه در روز رسیده بود، شهید بزرگوار محمد علی رجایی رئیس جمهوری وقت ایران اعلام نمود: «.. ما نفت را برای سوزاندن و استفاده های مادی نمی خواهیم، بلکه از آن در جهت مبارزه با امپریالیسم استفاده خواهیم کرد، چرا که از نفت هم به عنوان سلاح می شود استفاده کرد.» (همان: 293)

البته با تمام مشکلاتی که جنگ برای اقتصاد ایران به بار آورد، می توان گفت ایران علی رغم آنکه در دوران جنگ در شرایط تحریم تسلیحاتی (و اقتصادی) به سر می برد ولی کشور دچار قحطی یا بیماری های ناشی از کمبودهای تغذیه ای نشد. (علایی، 1388، ص. 614)

برابر تحقیق دکتر محمد قلی مجد عضو هیئت علمی دانشگاه پنسیلوانیای آمریکا در پایان جنگ اول جهانی (1917 تا 1919) به واسطه ی حضور ارتش بریتانیا در کشور ایران، حدود 8 تا 10 میلیون نفر از مردم ما به واسطه ی کمبود مواد غذایی دچار قحطی، گرسنگی و سوء تغذیه، تلف شدند.²

8.4 د- عرصه‌ی علمی و فناوری

تحول در حوزه ی صنایع دفاعی، این باور را در مراکز دانشگاهی و علمی - پژوهشی کشور به وجود آورد که خواستن، توانستن است. همچنین مقابله با اتکای به بیگانه در امر فناوری های جدید و درک فرآیند رشد فناوری توسط متخصصان و نخبگان داخلی، فرهنگ خود باوری بود که در اندیشه رزمندگان ما در دوران دفاع مقدس تجلی کرد.

از انصاف به دور است اگر دستیابی به سلول های بنیادین و دانش هسته ای توسط پژوهشگران و اندیشمندان ایرانی را متأثر از فرهنگ خود باوری و خلاقیت دوران دفاع مقدس ندانیم، چنان که بارها و بارها رهبر معظم انقلاب اسلامی به این حقیقت اشاره فرموده اند.

8.5 *ه- عرصه‌ی نظامی

جنگ تحمیلی، فشار و مشکلات زیادی را برای ملت و دولت ایران به وجود آورد و این فشارها، خصوصاً تحریم تسلیحاتی از سوی بسیاری از کشورهای بلوک غرب، شرق و حمایت مالی و انسانی تعدادی از کشورهای غربی منطقه، باعث شد که:

(1)- نیروهای داوطلب مردمی در سازمان رزم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به کارگیری و با گسترش توانایی های ایران، به عنوان قدرت بازدارنده در پیشروی های ارتش رژیم بعث عراق، مطرح شوند.

² - مستند تلویزیونی اشغال از گروه سیاسی شبکه خبر، قسمت دهم، بزرگترین هولوکاست قرن

(2)- ارتش جمهوری اسلامی از وابستگی نظامی کشورهای بیگانه خصوصاً آمریکا بیرون آمده، قابلیت ها و توانمندی های خود را به نمایش بگذارد.

(3)- اندیشه های دفاعی امام خمینی^(ع) تبیین گردیده و مردم با فرهنگ جهاد و شهادت آشنا شوند.

(4)- رژیم بعثی عراق با تلاش و فداکاری نیروهای مسلح و مردم از سرزمین مقدس اسلامی، عقب رانده شد.

(5)- ابتکار نظامی و تدبیر عملیاتی به غیر از سال اول جنگ، در اختیار نیروهای مسلح جمهوری اسلامی قرار گرفت.

(6)- شکست ارتش پهلادین رژیم بعثی عراق با حمایت های گسترده کشورهای دنیا باعث شد که تهدیدات نظامی منطقه ای و حتی بین المللی از کشور ما دور شود.

(7)- ابتکارات و خلاقیت های فنی و مهندسی نظامی و طراحی نیازهای ویژه ی دوران دفاع مقدس از دستاوردهای بی نظیر در دوران دفاع مقدس بوده که رزمندگان اسلام موفق شدند با استفاده از این توانمندی در حفظ نیروی انسانی، امکانات و نیز تسهیل در دفاع نا برابر به موفقیت های چشمگیری برسند.

(8)- تجربه ی جدید و منحصر به فرد جمهوری اسلامی ایران در نحوه شناسایی و تامین نیروی انسانی داوطلب، آموزش و بکارگیری در حین نبرد (با توجه به محدودیت های شدید زمانی و انسانی)، یکی از دستاوردهای موفق نظامی در دوران دفاع مقدس می باشد. (علایی، 1388، ص. 618-622)

9 2- دستاوردهای خارجی

جمهوری اسلامی ایران، ناخود آگاه به جنگی تمام عیار فراخوانده شد که بر اساس پیش بینی کارشناسان نظامی و سیاسی، توان مقابله ی سه روزه داشت. اما پس از هشت سال دفاع دلیرانه ی رزمندگان، نه تنها دشمن نتوانست يك وجب از خاک کشورمان را اشغال کند، بلکه در اوج درماندگی و عجز قرار گرفت و همگان به عظمت، پایداری و اقتدار جمهوری اسلامی ایران اعتراف نمودند.

امام خمینی^(ع) در این باره فرمودند: «ما در جنگ، ریشه های انقلاب پر بار اسلامی مان را محکم کردیم.» (همان: 295)

9.1 الف- عرصه ی سیاسی

(1)- تثبیت اقتدار جمهوری اسلامی در این دفاع باعث گردید که چشم طمع جهانخواران از تجاوز به کشورمان کوتاه شود و اگر این اقتدار نبود، قطعاً آمریکا در سال 2003 به جاي حمله به عراق (حادثه سپتامبر سیاه) به کشور ما حمله می کرد.

(2)- از برکات هشت سال دفاع مقدس در عرصه سیاسی، ارایه شیوه های مبارزه با ستمگران برای کشورهای اسلامی و جهان مستضعفان می باشد و کابوس شکست ناپذیری کشورهای بزرگ را با تردید مواجه ساخت.

(3)- اکثر کارشناسان مسائل سیاسی دنیا و منطقه به این رسیدند که بایستی نقش ویژه ایران را در تامین امنیت منطقه، جدی بگیرند و در روابط سیاسی و منطقه ای خود تجدید نظر کنند.

(4)- آثار و برکات مقاومت در دوران دفاع مقدس باعث شد که خواب و خیال رژیم صهیونیستی برای گسترش در منطقه خاورمیانه با شکست مواجه شود و در گرداب انتفاضه فلسطین و مقاومت حزب الله لبنان، گرفتار شود.

(5)- عملکرد سازمان های بین المللی و منطقه ای، خصوصاً شورای امنیت سازمان ملل و رفتار سیاسی آنان در نحوه برخورد با این بحران و حل و فصل آن به شدت مورد تردید قرار گرفت.

(6)- وقوع جنگ تحمیلی، صداقت و مقاومت ملت شریف ایران، باعث مطرح شدن انقلاب مردمی ایران به عنوان الگوی مبارزه مردمی در سطح منطقه و جهان شد. (همان : 331)

(7)- پیام امام خمینی (ره) در سوم اسفند ماه سال 1367 به موارد بالا به خوبی پرداخته است :

- هر روز ما در جنگ برکاتی داشتیم که در همه صحنه ها از آن بهره جسته ایم :
- ما انقلابمان را در جنگ به جهان صادر نموده ایم.
- ما مظلومیت خویش و ستم متجاوزان را در جنگ، ثابت نموده ایم.
- ما در جنگ، پرده از چهره تزویر جهان خواران کنار زده ایم.
- ما در جنگ، دوستان و دشمنان را شناخته ایم.
- ما در جنگ، ابهت دو ابر قدرت شرق و غرب را شکستیم.
- ما در جنگ، ریشه های انقلاب پر بار اسلامیمان را محکم کردیم.
- ما در جنگ، به مردم جهان و خصوصاً مردم منطقه نشان دادیم که علیه تمامی قدرت ها و ابر قدرت ها، سالیان سال می توان مبارزه کرد. (صحیفه امام، ج 21: 283)
- جنگ ما، کمک به فتح افغانستان را به دنبال داشت.
- جنگ ما، فتح فلسطین را به دنبال داشت.
- جنگ ما موجب شد که تمامی سرمداران نظام های فاسد در مقابل اسلام احساس ذلت کنند.
- جنگ ما، بیداری پاکستان و هندوستان را به دنبال داشت.
- علاقه به اسلام شناسی مردم آمریکا و اروپا و آسیا و آفریقا یعنی در کل جهان از جنگ هشت ساله ماست. (همان، ص: 284)

در همین رابطه مقام معظم رهبری در سخنرانی خودشان در مهرماه 1379 در این خصوص می فرمایند: «ما در دوره ی جنگ، از طرف مجامعی که ادعا می کردند در مسائل جهانی بی طرفند، در مقابل يك اعمال غرض واضحي قرار گرفتیم. ادعاهای بسیار بزرگی هم می کردند.. کسانی که شما امروز می بینید درباره ی سلاح های کشتار جمعی و میکروبی و از این حرف ها داد سخن می دهند و جزو مسائل واضح می شمردند، اینها به رژیم عراق و ارتش عراق سلاح شیمیایی دادند. برایش ساختند و یا امکان ساخت آن را برایش فراهم کردند. دو قطب بزرگ دنیای آن روز - یعنی قطب آمریکا و قطب شوروی سابق - مشترکاً با همه ساز و برگشان به کمک عراق آمدند.»

(8) ما در این ماجرای هشت ساله يك پیروزی مطلق به دست آوردیم. ما که جنگ را شروع نکرده بودیم که بگوئیم فلان جا را می خواستیم بگیریم، نتوانستیم، پس ناکام شدیم، قضیه این نبود. قضیه این بود که دشمنی به ما حمله کرده بود و می خواست بخشی از خاک ما را بگیرد، همه ی دنیا هم به او کمک کردند، ما هم مردانه ایستادیم، ناکام شد و بینی اش به خاک مالیده شده و برگشت. پیروزی از این بالاتر؟ (همان)

(9) - و بالاخره سازمان ملل متحد با یک تاخیر طولانی 11 ساله و در سال 1370 رژیم بعثی عراق را به عنوان متجاوز به کشور جمهوری اسلامی ایران معرفی کرد.

9.2 ب- عرصه‌ی اقتصادی

(1) تجربه‌ی تجاوز رژیم بعث عراق به منطقه و دنیا نشان داد که این کشور هر چند با توانمندی بالایی نظامی و حمایت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی موفق به پیشروی در بخشی از خاک کشور مقدس ما شد، لیکن واکنش نیروهای مسلح و مقاومت ملت غیور ایران، نشان داد که شاید کشوری بتواند شروع کننده باشد، لیکن الزاماً پایان دهنده‌ی به آن بحران نیست و احتمال دارد که کشور مدافع با توانایی به ظاهر محدود، در صحنه‌های نظامی بتواند سال‌ها مقاومت کند. (علایی، 1388، ص. 650)

(2) دوران دفاع مقدس تجربه‌ی خوبی برای نیروهای مسلح و وابستگی آنها به متن مردم و جامعه بود.

هر چه نیروهای مسلح به متن مردم وابسته‌تر باشند و شهروندان هر کشور، آنها را از خود بدانند، پیوستگی و انسجام بهتری ایجاد شده که می‌تواند با اتکا به پشتوانه مردمی بر علیه متجاوزین داخلی و خارجی وارد عمل شود.

امام خمینی^(ره) در این باره خطاب به نیروهای مسلح می‌فرمایند: ملت مسلمان ایران از شما قدردانی می‌کند و شما را از خود و خود را از شما جدا نمی‌داند و اکنون در جهان، کشوری نیست که پیوند ملت و قوای مسلحش بدین پایه باشد. (همان: 645)

(3) حضور قدرتمند نیروهای نظامی با پشتوانه مردمی ایران با انجام عملیات‌های سنگین در دوران دفاع مقدس باعث شد که مسئولان سیاسی کشورمان بتوانند خواسته‌های به حق نظام مقدس جمهوری اسلامی را در مجامع بین‌المللی، خصوصاً شورای امنیت سازمان ملل، به قدرت‌های بزرگ دیکته کنند. عملیات‌های غرور آفرین والفجر 8 و کربلای 5، یکی از این شگفتی‌های فرزندان دلاور کشورمان بود که بندهای قطعنامه 598 را به مرور در صحن شورای امنیت به اعضای آن، دیکته کرد.

(4) بودجه هشت سال جنگ تحمیلی عراق بر علیه جمهوری اسلامی ایران، برابر با یکسال بودجه کل کشور بود که این موضوع بیانگر اوج صرفه‌جویی در مسائل اقتصادی در جنگ بوده است

دلایل و عوامل پیروزی جمهوری اسلامی ایران در دفاع مقدس

هشت سال دفاع مقدس مردم مسلمان و انقلابی ایران فرازونشیب زیادی داشت و عملیات‌های پیروز و افتخارآفرینی چون فتح المبین و بیت المقدس و والفجر 8 و کربلای 5 و در مواردی نیز عدم موفقیت‌هایی مثل رمضان و والفجرمقدماتی در کارنامه‌ی عملیاتی رزمندگان اسلام مشاهده می‌گردد.

در ادامه به بخش‌هایی از دلایل و عوامل پیروزی جمهوری اسلامی ایران در دفاع مقدس اشاره می‌شود.

10 * 1- دلایل پیروزی

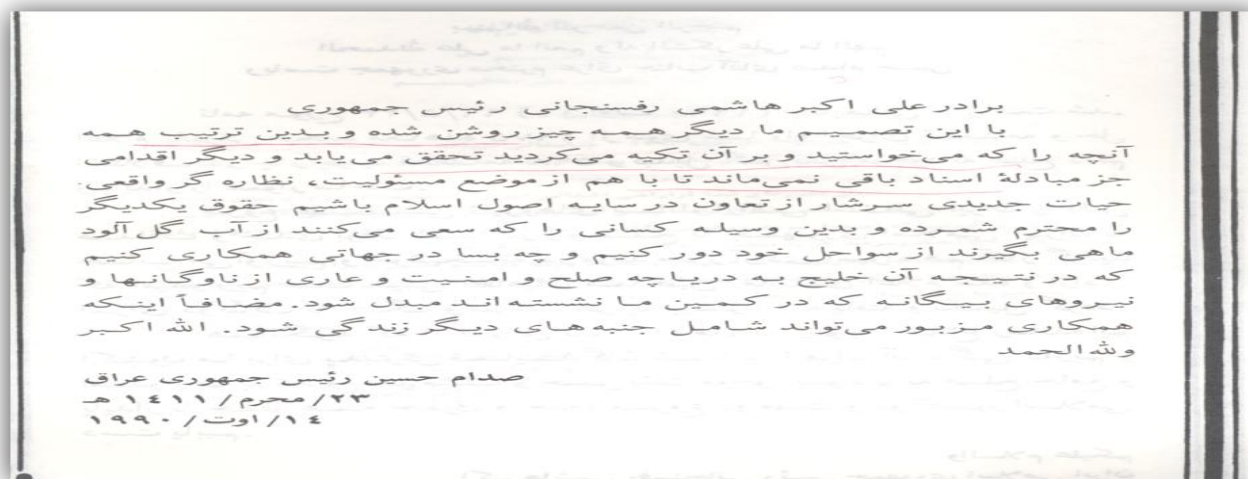
10.1 الف - حفظ، تثبیت و تداوم انقلاب اسلامی

هدف اصلی رژیم بعثی عراق و ابر قدرت‌های حامی آن براندازی نظام جمهوری اسلامی ایران بود که هر چند آسیب‌های فراوانی به کشور مان وارد شد لیکن به اقتدارش نیز افزوده شد و حاکمیت از انسجام و ثبات بیشتری برخوردار شد و جایگاه ویژه‌ای را در نظام سیاسی منطقه و جهان کسب نمود.

انقلاب اسلامی نه تنها با تحمیل جنگ توسط استکبار جهانی مهار نشد بلکه با قدرت و بالندگی بیشتر به حرکت خود ادامه داد و امروزه شاهد آثار آن در اقصای نقاط گیتی مثل خاورمیانه، شمال آفریقا و آمریکای جنوبی در رویش و خیزش امواج ضد استکباری و ضد آمریکائی هستیم. و مقاومت و از خودگذشتگی ملت مسلمان ایران و اراده‌ی آنان در احقاق حق خود موجب آشنایی بیشتر مردم دنیا و ملت‌های تحت ستم با اهداف و آرمانهای انقلاب اسلامی و ظهور بیداری اسلامی گردید.

10.2 ب- شکست استراتژی عراق در تهاجم به جمهوری اسلامی ایران

نگاهی به تاریخ معاصر نشانگر این واقعیت است که جنگهای قرون اخیر همواره جدا شدن بخشی از خاک ایران را در پی داشته است و از افتخارات ج.ا.ایران این است که علی رغم حمایت ابرقدرت ها از دشمن، با اتکال الهی و تکیه بر قدرت ملی، اجازه تجزیه ذره ای از خاک کشور را نداد و دشمن بعثی نتوانست به ادعاهای خود در مورد ارون رود و سایر نقاط مرزی کوچکترین دسترسی پیدا کند.

سند شماره ۱ - پذیرش قطعنامه به طور رسمی و شکست نهایی عراق

10.3 ج - پذیرش مجدد قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر توسط رژیم بعث عراق

صدام که با پاره نمودن قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر جنگ را آغاز کرد در نهایت با پذیرش آن در ششمین و آخرین نامه خود در ۶۹/۵/۲۳ به رئیس جمهور ایران نوشت «بدین ترتیب همه آنچه را که می خواستید و بر آن تکیه می کردید تحقق می یابد و دیگر اقدامی جز مبادله اسناد باقی نمی ماند.»

10.4 د - معرفی رژیم بعث عراق به عنوان متجاوز توسط دبیرکل سازمان ملل

خاویر پیرز دکونیار دبیرکل سازمان ملل پس از اخذ و بررسی اسناد و ادله ج.ا.ایران و عراق در تاریخ ۱۸ آذر ۱۳۷۰ صدام را به عنوان متجاوز و آغازگر جنگ معرفی نمود که این موضوع تحقق یکی از شرائط و خواسته های جمهوری اسلامی ایران بود.

با عنایت به دلایل ذکر شده معلوم می گردد که جمهوری اسلامی ایران پیروز قطعی این جنگ بوده زیرا توانسته است دشمن متجاوز را در کلیه اهداف خود ناکام نماید و از موجودیت و تمامیت ارضی خود به نحو احسن دفاع نماید.

11 * 2- مهمترین عوامل پیروزی جمهوری اسلامی ایران بر رژیم بعث عراق

11.1 الف - رهبری و مدیریت حضرت امام خمینی (ره) در ۸ سال دفاع مقدس

با آغاز جنگ، بزرگترین نقطه قوت ایران، وجود رهبری معنوی، پر جاذبه، دوراندیش، نترس، توانمند و با حکمتی بود که مردم ایران او را از صمیم قلب دوست داشتند و توانسته بود به عنوان نقطه اتکا و توانمندی روحی ملت ایران عمل نماید.

امام، تهدید بزرگ جنگ را تبدیل به فرصتی استثنائی برای ظهور توانایی های ملت ایران و آزمونی برای جهاد فی سبیل الله کردند. امام خمینی توانست با نفوذ عظیم خود، انگیزه بزرگی را در ایستادگی در برابر دشمن در بین بسیاری از مردم

ایران بوجود آورده و روحیه تهاجمی را در قوای مسلح ایجاد کرده و با تدابیری هوشیارانه، از پیروزی دشمن جلوگیری نماید. وی توانست بلافاصله ابتکار سیاسی جنگ را در دست گرفته و دولت عراق را در بن بست عملکرد خود قرار دهد. او به سرعت در کشور انسجام ملی را علیه متجاوز شکل داد و مقاومتی مثال زدنی از ملت ایران را به نمایش گذاشت. آنقدر با دشمن جنگید تا توانست تمام سرزمین های اشغالی ایران را آزاد نماید و قدرت ایران را به سطح بازدارندگی در برابر دشمن برساند و هم صدام را از اقدام خود پشیمان نموده و او را وادار به پذیرش خواسته های منطقی ایران بنماید.

11.2 ب- نقش مردم در پشتیبانی از جنگ

در دوران جنگ تحمیلی، ملت ایران ظرفیت روحی بالا و تحمل فراوانی از خود نشان داد. میل به فداکاری و ایستادگی در بین مردم افزایش یافت. اقبال مختلف مردم پیوسته از نظام جمهوری اسلامی و سیاست های امام خمینی برای پیروز شدن در برابر دشمن، حمایت می کردند. مشروعیت دفاع از اسلام، کشور و انقلاب اسلامی، انگیزه ای قوی را در مردم به وجود آورد که موجب وحدت ملی و اراده مصمم برای دفع تهاجم نظامی خارجی گردید.

در دوران دفاع مقدس، بخشی از مردم ایران به طور داوطلبانه از سراسر نقاط کشور با انگیزه ای الهی عازم جبهه های جنگ شدند و توانستند تمام نارسایی ها و کمبود های موجود در جبهه ها را با حضور خود، برطرف نمایند. وجود چنین رزمندگانی امکان طرح ریزی عملیات های گوناگون و پیچیده را به فرماندهان و برنامه ریزان، فراهم می آورد. حضور نیروهای داوطلب بسیجی، موجب شد تا موازنه ی قوا به نفع ایران برقرار گردیده و قدرت مکمل توان رزمی ایران با سازماندهی آنها به وجود آمده تا بتوانند نقش تعیین کننده ای را در پیروزی ایران بر قوای بعثی فراهم آورند.

11.3 ج- ایثارگری و فرهنگ جهاد و شهادت

دوران جنگ، فرهنگ ویژه ای را در بین رزمندگان در جبهه ها به وجود آورد و رفتارهای جدیدی را خلق کرد. بر همین اساس اصطلاحات گفتاری و عملکردهای خاصی نیز در بین رزمندگان اسلام، رایج گردید. این فرهنگ که مبتنی بر دوستی و محبت با یکدیگر بود، یکی از عوامل مهم موفقیت دوران جنگ به حساب می آید. در اینجا به برخی از عناصر کلیدی این فرهنگ اشاره می شود.

11.3.1 (1)- سبقت گیری بر دیگران

رزمندگان خود را برادر یکدیگر می دانستند زیرا معتقد بودند اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ (سوره ی حجر، آیهی 47) این برادری هم در این عالم و هم در بهشت که در سریرها روبروی یکدیگر می نشینند تداوم دارد. اما در عین برادری آنها سعی می کردند تا یک نوع مسابقه را در انجام وظایف خود، بوجود آورند. آنها هر کدام در تلاش بودند تا در خالص شدن و در فعال بودن در امور جبهه ها از سایر همزمان خود، سبقت بگیرند. بیشتر کار کنند و از فرصت ها استفاده نمایند زیرا معتقد بودند که در جهان آخرت ما گرفتار اعمال خودمان هستیم و از خارج به ما چیزی نمی دهند. ما هستیم که اساس آن عالم را بنا می کنیم. اِنِّهَا هِيَ اَعْمَالُكُمْ تَرُدُّ اِلَيْكُمْ یعنی این همه، اعمال شماست که به شما باز می گردد.

آنها معتقد بودند فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ یعنی هر کس کار خوب انجام دهد خود آن کار را می بیند و مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (سوره ی زلزال، آیات 8 و 9) یعنی هر کس، کار بد انجام دهد خود آن عمل شر را می بیند. بنابراین تمام کارهای ما، عقاید ما و اخلاق ما در آن جهان منعکس می شود. (صحیفه ی امام، جلد 16، 140)

11.3.2 (2)- خطر پذیری

رزمندگان اسلام از رفتن به خط مقدم جبهه و حضور در عملیات ها، استقبال می کردند. آنها همیشه تمایل داشتند تا جبهه ها فعال باشد. بر همین اساس از حضور مستمر در خطوط پدافندی، کراهت داشتند. گرچه برخی از آنان بالاچار در کارهای پشتیبانی و عقبه ها فعال می شدند ولی بسیاری از آنها تمایل داشتند که در صحنه فعال عملیات، حضور داشته باشند و رودر رو با دشمن، قرار گیرند.

خلقیات و شیوه ی هدایت فرماندهان دوران دفاع مقدس به این گونه بود که خود، بیش از سایر رزمندگان در خط مقدم جبهه دشمن قرار می گرفتند و به جای اینکه به زیر مجموعه خود بگویند «جلو بروید»، در جایی که لازم بود خود جلو می رفتند و به بقیه می گفتند «بیایید». بر همین اساس تعداد زیادی از فرماندهان لشکرها، تیپ ها، گردان ها، گروهان ها، دسته ها و افراد برجسته، در حین هر عملیات شهید می شدند. راه خط شکنی همین بود.

جبهه جنگ برای رزمندگان فرصتی عظیم را جهت یادگیری مستمر فراهم آورده بود. آنها به طور مداوم در پی افزایش قابلیت ها، ظرفیت ها، توانمندی ها و کارآمدی خود بودند. در روزهای آغاز جنگ، افراد زیادی را می شد یافت که استفاده از هیچ سلاحی را نمی دانستند ولی با گذشت زمان و تلاش پیگیر، آنها به اشخاصی متخصص و با مهارت در استفاده از انواع سلاح های جنگی و فنون نظامی می شدند.

11.4 د- ابتکارات و خلاقیت ها

11.5 هـ- وحدت و همبستگی ملی

دولت قیمت ها را کنترل کرده و در بازار و تجارت داخلی و خارجی، دخالت می کرد. البته جنگ موجب رکود اقتصادی گردید. در دوران جنگ، انسجام سیاسی کشور در وضعیت نسبتاً مطلوبی بود. گرچه در سال اول جنگ، با فرار رئیس جمهور وقت و اقدام مسلحانه منافقین و ترور های گسترده، فضای ناامنی در کشور ایجاد شد ولی به هر حال، این مشکل دوام زیادی نیافت و به سرعت فضای کشور به سمت امنیت و آرامش، جلو رفت.

سبک مدیریت فرماندهان در جبهه های جنگ، متفاوت از شیوه های مرسوم در سایر ارتشها بود. گرچه سلسله مراتب و فرماندهی و فرمانبری در بین رزمندگان وجود داشت ولی اطاعت بر اساس اعمال زور و فشار بر زیر دستان نبود. بلکه رابطه ای دوسویه بر مبنای محبت و مهربانی بین فرمانده و فرمانبر برقرار شده بود. فرمانده با مشورت با همزمان خود، آنان را در تصمیمات خود شریک می کرد و همه می دانستند که پس از تصمیم باید توکل بر خدا نمود. فَاِذَا عَزَمْتَ

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ (سوره ی آل عمران، آیه ی 159) یعنی پس چون تصمیم گرفتی بر خدا توکل کن. همانا خداوند توکل کنندگان را دوست می دارد.

11.7 ز- اسطوره های دفاع مقدس

... جزو واجب ترین، مفید ترین و قریب ترین کاری که ما را به پروردگار عالم تقرب می کند، این است که ما مفاخر ارزشی اسلام را زنده نگه داریم...

... شخصیت های برجسته ی ارزشی چه کسانی هستند؟ در درجه ی اول شهدا هستند... این ها علمند، اعلام الهدا و منار النقی اینها. مثل تعبیراتی که ما برای علمای بزرگ به کار می بریم، واقعا جای دارد که چنین تعبیراتی در باره ی اینها بشود. در واقع با تعریف یک چهره ی انقلابی، انقلاب را تعریف کنید.

... بگذارید شهدا رنگ ثابت زندگی مردم بشوند.³

11.8 *ج- تشابهات دفاع مقدس و عاشورای حسینی

برخی از وجوه مشترک دو فرهنگ عاشورا و دفاع مقدس عبارتند از:

- (1)- هر دو برای دفاع از حریم ارزش ها و حفظ اسلام و رضای پروردگار، رویاروی دشمن می ایستند.
- (2)- رهبر هر دو حرکت فرزندان پیامبرند همان صلابت، پایداری، ذلت ناپذیری، شهادت پذیری و روح ایثار در وجود مبارک ابا عبدالله (ع) هست، در وجود امام خمینی (ره) تجلی یافته است. امام به پیروی از سرور و سالار شهیدان از هیچ فداکاری در راه مکتب و آرمان های الهی دریغ ندارد.
- (3)- یاران امام خمینی (ره) همچون شهیدان کربلا، کانون عرفان و محبت الهی و سرشار از شوق شهادت و فداکاری اند.
- (4)- دشمن رویارو با عاشورا و دفاع مقدس؛ در نهایت قساوت، پستی، دنیاپرستی و خودخواهی عمل نموده است.
- (5)- همان مظاهر روز و شب عاشورا را در جبهه های دفاع مقدس دیده می شود: زمزمه های عاشقانه، نماز، عبادت، قرانت قرآن و آمادگی برای وصل و پیوند با محبوب.
- (6)- پایداری و شکیبایی زنان ایران اسلامی و نقش روشنگری و صبوری آنان، جلوه ای از صبوری و پیام رسانی قافله اسیران کربلاست.
- (7)- هر دو جریان رسواگر ستم شدند و نقاب از چهره ی دروغ و نفاق برافکندند.
- (8)- در هر دو جریان از شهیدان شیر خوار تا پیران سالخورده می توان یافت.
- (9)- صحنه ها و موقعیت هایی همچون صحنه های کربلا بارها در جبهه های دفاع مقدس اتفاق افتاد: مانند تشنگی، جدا شدن سرها، اسارت ها و ... این صحنه ها همواره ذهن ها را به صحنه های کربلا پیوند می زند.
- (10)- پایان هشت سال دفاع مقدس، همچون پایان عاشورا، تمام شدن و توقف راه نبود: بلکه پس از آن ایمانی که محصول خلوص و فداکاری رزمندگان بود، هشیاری، تحرک و بیداری های بزرگی را رقم زد که نه تنها تضمین سلامت جامعه که الهام بخش مبارزات در گوشه و کنار جهان شد تأثیر این ایمان و خلوص را در رزمندگان لبنان نیز می توان یافت.

³-برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضاء ستاد برگزاری کنگره ی سرداران و 18000 شهید آذربایجان- مرداد 1374

(11)- همچنان که انقلاب عاشورا تضمین‌کننده بقا و سلامت مکتب اسلام نوپایی شد که محصول 23 سال تلاش پیامبر(ص) و مجاهدت صحابه‌ی بزرگ بود. مجاهدت‌های هشت سال دفاع مقدس نیز موجب تضمین بقا و سلامت انقلاب اسلامی شد

مقطع پایان جنگ

جنگ‌ها میان کشورها معمولاً در سه حالت به پایان می‌رسند. در حالت اول یکی از دو کشور درگیر بر کشور دیگر غلبه کرده و جنگ با پیروزی یکی از طرفین به پایان می‌رسد، مانند حالتی که در جنگ جهانی دوم بر سر آلمان آمد و متفقین پیروز جنگ شدند. در حالت دوم شرایط درگیری و نزاع با برقراری آتش بس پایان می‌یابد، اما جنگ به صورت کلی پایان یافته تلقی نمی‌شود، مانند شرایطی که در جنگ سوریه و اسرائیل برقرار است. در حالت سوم، طرفین جنگ با پذیرش شرایطی که معمولاً توسط کشوری ثالث یا نهاد و سازمان بین‌المللی پیشنهاد می‌شود، به جنگ خاتمه می‌دهند، مانند شرایطی که در جنگ عراق علیه ایران پدید آمد و طرفین بر اساس قطعنامه ی 598 در تاریخ 27 تیرماه 1367 به درگیری خود خاتمه دادند.

12 * - پذیرش قطعنامه ی 598 توسط جمهوری اسلامی ایران به طور رسمی

پذیرش قطعنامه ی 598 از سوی ایران، این ابهام را ایجاد کرد که با توجه به سوابق شورای امنیت سازمان ملل در جانب‌داری از عراق، چگونه می‌توان به این نهاد و تصمیمات آن اطمینان کرد. وزیر خارجه وقت ایران در پایان سال 1366 در نامه‌ای به دبیر کل اعلام کرد:

ایران از اجرای قطعنامه ی 598 شورای امنیت به طور کلی و به هم پیوسته پشتیبانی می‌کند. تعیین روز D (روز اعلام آتش بس) با اشاره به طرح اجرایی دبیر کل که باید با شروع آتش بس و کار بر روی تعیین هیئت بی طرف همراه باشد ایران آمادگی هر نوع همکاری دارد. (درویان، 1378، ص. 156)

این نکته نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی ایران ماه‌ها قبل از پذیرش رسمی قطعنامه ی 598، با دیدی مثبت به این قطعنامه می‌نگریسته و به صورت تلویحی آن را پذیرفته بود. نظر مثبت ایران به طرح اجرایی دبیر کل سازمان ملل که باعث به تعویق افتادن طرح تحریم تسلیحاتی ایران در سازمان شد به نوعی این برداشت را ایجاد می‌کرد که ایران قطعنامه ی 598 را پذیرفته است.

حضرت آیت الله خامنه‌ای در خطبه‌های نماز جمعه 1367/3/20، با بیان مواضع ایران نسبت به راه حل های سیاسی، به ابهامات اخیر پاسخ داده و فرمودند: «ما اصراری نداریم بر این که حتماً باید با جنگ این مقصود (پایان جنگ) عملی شود، اگر آنها مقاصد ما را برآورده می‌کردند، ما حرفی نداشتیم، منتهی به تجربه معلوم شده که اینها نمی‌کنند البته راه حرکت‌های سیاسی را هم هرگز نمی‌بندیم. در خصوص قطعنامه ی 598 ما این قطعنامه را رد نکردیم، چون نکات مثبتی را در آن گنجانده بودند. ما آن نکات مثبت را نگه داشتیم، اما قبول هم نکردیم، چون نکات منفی هم دارد» (روزنامه کیهان، 1367/3/21)

حجت الاسلام و المسلمین آقای هاشمی رفسنجانی در این باره می‌گوید :

«در دو، سه روز گذشته، جلسات متعددی با حضور سران کشور تشکیل شدو جمع بندی تمام این جلسات به حضور امام رسیده است. طی بحث هایی که صورت گرفت، مجموعه شرایط جمهوری اسلامی را به این نتیجه رساند که برای مصلحت انقلاب قطعنامه ی 598 پذیرفته شود..... ایران تا به حال خواستار آن بود که ابتدا کمیته تعیین متجاوز تعیین شود، اما فعلاً با توجه به شرایط جدیدی که پیش آمده است، از آن شرط خود صرف نظر کردیم وقتی به ما اطمینان دادند که ترکیب کمیته تعیین متجاوز به گونه‌ای خواهد بود که واقعاً به حق رسیدگی می‌کند، ما از شرط قبلی خود، صرف نظر کردیم.» (روزنامه کیهان، 1367/4/28)

پس از ارائه جمع بندی محتوای این جلسه خدمت امام خمینی (ره) و تأیید آن توسط ایشان، مجدداً جلسه‌ای در تاریخ 1367/4/26 به ریاست حضرت آیت الله امام خامنه‌ای مدظله العالی رئیس جمهور وقت کشور تشکیل و پایان جنگ با پذیرش قطعنامه ی 598 اعلام شد. به دنبال این جلسه رئیس جمهور در نامه‌ای به دبیر کل سازمان ملل، موافقت ایران را با قطعنامه ی 598 اعلام کرد:

«ایران تصمیم گرفته است که رسماً قطعنامه 598 شورای امنیت را به خاطر اهمیتی که برای حفظ جان انسان‌ها، برقراری عدالت و صلح و امنیت منطقه ای و بین المللی قائل است، بپذیرد.» (گزارش های ویژه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، 1367/4/28، ص. 15)

با ارسال این نامه به سازمان ملل، «خاویر پرز د کونیار»، دبیر کل سازمان ملل، بلافاصله اعلام کرد که ایران رسماً و بدون قید شرط قطعنامه ی 598 را پذیرفته است. وی اظهار امیدواری کرد «که تا دو روز آینده آتش بس میان دو کشور برقرار شود.»

- در حالی که دبیر کل سازمان ملل تلاش داشت تا گام‌های اجرایی قطعنامه 598 هرچه سریعتر برداشته شود، رژیم بعث عراق با درک این که در اجرای این قطعنامه متضرر خواهد شد و در نتیجه هیچ امتیازی پس از هشت سال جنگ دریافت نخواهد کرد، کارشکنی‌های خود را ادامه می‌داد و بر طبل جنگ می‌کوبید

13. 2 - اجرای تهاجم گسترده و مجدد ارتش بعث عراق به جمهوری اسلامی ایران

با پذیرش قطعنامه ی 598 از سوی ایران، امیدواری‌های بسیار زیادی در مجامع جهانی نسبت به پایان جنگ پدید آمد. دبیر کل سازمان ملل پس از اعلام رسمی تصمیم ایران، با فراخوانی وزرای خارجه دو کشور به نیویورک تصمیم داشت جهت اجرای آتش بس با دو کشور وارد گفتگو شود، اما وزیر خارجه عراق با اظهار تردید نسبت به تصمیم ایران، در این روند کارشکنی می‌کرد. در این شرایط دبیر کل سازمان ملل با اظهار نگرانی از این روند که نمایندگان رسمی عراق به آن دامن می‌زدند، خواستار مشارکت قدرتهای بزرگ برای پیش برد قطعنامه ی 598 شد.

در ادامه روند کارشکنی‌های رژیم عراق و زمینه سازی این کشور برای هجوم مجدد به ایران، طارق عزیز وزیر خارجه این کشور در نامه‌ای به دبیر کل، پیشنهادهایی را ارائه کرد تا عملاً قطعنامه 598 از صحنه مذاکرات بین دو کشور حذف شود و نظر عراق که ناقض بندهای قطعنامه 598 بود، به اجرا در آید مقامات عراق که می‌دانستند این پیشنهاد توسط مقامات ایران و سازمان ملل پذیرفته نخواهد شد، با این اقدام خود، قصد داشتند زمینه های حمله مجدد به ایران را فراهم کنند. (گزارش های ویژه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، 1367/4/31)

و در چنین شرایطی ارتش عراق صبح روز جمعه 67/4/31 تهاجم سراسری مجدد خود را از سه منطقه به ایران آغاز کرد. این تهاجم تنها سه روز پس از آن آغاز شد که جمهوری اسلامی ایران رسماً قطعنامه ی 598 را پذیرفته بود.

14. 4 - اجرای عملیات فروغ جاویدان توسط منافقین با پشتیبانی ارتش بعث عراق

در حالی که ارتش عراق برای تسهیل ورود نیروهای سازمان مجاهدین خلق (منافقین) به خاک ایران⁴، حضور خود را در مناطق غربی ایران (قصر شیرین، سرپل ذهاب) حفظ کرده بود، ارتش به اصطلاح آزادی بخش ملی ایران (منافقین) از یگانهای ارتش بعث عراق عبور کرده و وارد خاک ایران شد.

- ورود ستون منافقین که ابتدا بدون درگیری تا گردنه ی چهار زیر ادامه یافت، سرآغاز فصل جدیدی در مبارزه ی مردم ایران علیه سازمان نفاق شد. سازمان مجاهدین با این تحلیل که جمهوری اسلامی به دلیل پذیرش قطعنامه ی 598، «مبنای مشروعیت خود را زیر سؤال برده» و «امام خمینی (ره) با این اقدام مقبولیت خود را از دست داده

است» و ... حمله ی برنامه ریزی شده خود را آغاز کردند. به گفته مسعود رجوي این حمله طبق برنامه زمان بندی شده قرار بود در سالگرد جنگ ایران و عراق در اواخر شهریور 1367 انجام شود، اما به دلیل آنکه ایران، قطعنامه ی 598 را پذیرفته و احتمال برقراری آتش بس وجود داشت، باید از این فرصت طلایی استفاده می شد

• * - پذیرش قطعنامه ی 598 از سوی عراق به طور رسمی

جمهوری اسلامی ایران پس از پذیرش قطعنامه 598، در مذاکره با دبیر کل سازمان ملل بر اساس مفاد این قطعنامه، اصرار داشت تا زمان برقراری آتش بس از سوی دبیر کل اعلام شود. نماینده وقت ایران در سازمان ملل در این باره تصریح کرد :

ما امروز بار دیگر اعلام می کنیم شرط اجرای همه بندهای قطعنامه ی 598 که جمهوری اسلامی ایران آماده است همین لحظه، آتش بس در جنگ را بپذیرد. (گزارش های ویژه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، 1367/4/31، ص. 7)

روزنامه نیویورک تایمز که منعکس کننده دیدگاههای مقامات وزارت خارجه امریکاست، در این باره نوشت :

امریکا به عراق فشار آورد تا آتش بس را قبول کند. (گزارش های ویژه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، 1367/5/16)

با تغییر اوضاع به زیان عراق و فشارهایی که از سوی ابر قدرت ها، کشورهای منطقه و سازمان ملل به این کشور وارد شد، مقامات عراق در 1367/5/15 در نامه ای به دبیر کل سازمان ملل رسماً اعلام کرد، «عراق نیز با آتش بس موافقت می کند». (ولایتی، 1376، ص. 329)

15 6- اعلام آتش بس توسط شورای امنیت سازمان ملل

به دنبال موافقت عراق با تعیین زمان آتش بس، وزیر خارجه ایران در جلسه نهم ملاقات با دبیر کل سازمان ملل در روز 1367/5/16، پاسخ مثبت ایران را مبنی بر قبول برقراری آتش اعلام کرد. (همان : 324)

پیرو اعلام موافقت ایران و به دنبال مذاکرات دبیر کل با اعضای شورای امنیت درباره ترکیب هیئت ناظر بر آتش بس «یونیماک»⁵ (گروه نظامی ناظر سازمان ملل در جنگ ایران و عراق)، دبیر کل سازمان ملل اعلام کرد، تاریخ 20 اوت 1987 میلادی (1367/5/29) زمان برقراری آتش بس خواهد بود و پس از آن، اقدامات لازم برای اجرای بندهای 4، 6، 7 و 8 قطعنامه انجام خواهد شد.

با تصمیم مقامات دو کشور ایران و عراق نسبت به تاریخ اجرای آتش بس، سرانجام در فاصله کمتر از دو هفته از تعیین زمان برقراری آتش بس تا اجرای آن، کلیه ی تلاش های دبیر کل سازمان ملل برای استقرار نیروهای ناظر بر آتش بس (یونیماک) در جبهه های جنگ و در پایتخت دو کشور انجام گرفت و جنگ ایران و عراق، پس از گذشت هشت سال از تجاوز عراق به ایران پایان یافت. صدام در حالی که هیچ دست آوردی از این جنگ به دست نیاورده بود و مشکلات داخلی و ژئوپلیتیک عراق همچنان به قوت خود باقی بود، زمینه های جنگ دیگری را فراهم کرد. وی با پذیرش قرارداد الجزایر که در پی رد و بدل کردن نامه هایی با رئیس جمهور وقت ایران صورت گرفت، تجاوز به کویت را آغاز کرد. اقدامی که بیش از گذشته حقانیت جمهوری اسلامی ایران و سخنان امام خمینی^(ع) درباره ی شخصیت صدام که او دیوانه است را اثبات کرد.

⁵ - United Nations Military Observer for Iraq & Iran

16 * - پذیرش قطعنامه ی 598 از سوی عراق به طور رسمی

جمهوری اسلامی ایران پس از پذیرش قطعنامه 598، در مذاکره با دبیر کل سازمان ملل بر اساس مفاد این قطعنامه، اصرار داشت تا زمان برقراری آتش بس از سوی دبیر کل اعلام شود. نماینده وقت ایران در سازمان ملل در این باره تصریح کرد :

ما امروز بار دیگر اعلام می‌کنیم شرط اجرای همه بندهای قطعنامه ی 598 که جمهوری اسلامی ایران آماده است همین لحظه، آتش بس در جنگ را بپذیرد. (گزارش های ویژه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، 1367/4/31، ص. 7)

روزنامه نیویورک تایمز که منعکس کننده دیدگاههای مقامات وزارت خارجه امریکاست، دراین باره نوشت :

امریکا به عراق فشار آورد تا آتش بس را قبول کند. (گزارش های ویژه خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، 1367/5/16)

با تغییر اوضاع به زیان عراق و فشارهایی که از سوی ابر قدرت‌ها، کشورهای منطقه و سازمان ملل به این کشور وارد شد، مقامات عراق در 1367/5/15 در نامه‌ای به دبیر کل سازمان ملل رسماً اعلام کرد، «عراق نیز با آتش بس موافقت می‌کند». (ولایتی، 1376، ص. 329)

17 6 - اعلام آتش بس توسط شورای امنیت سازمان ملل

به دنبال موافقت عراق با تعیین زمان آتش بس، وزیر خارجه ایران در جلسه نهم ملاقات با دبیر کل سازمان ملل در روز 1367/5/16، پاسخ مثبت ایران را مبنی بر قبول برقراری آتش اعلام کرد. (همان : 324)

پیرو اعلام موافقت ایران و به دنبال مذاکرات دبیر کل با اعضای شورای امنیت درباره ترکیب هیئت ناظر بر آتش بس «یونیماک»⁶ (گروه نظامی ناظر سازمان ملل در جنگ ایران و عراق)، دبیر کل سازمان ملل اعلام کرد، تاریخ 20 اوت 1987 میلادی (1367/5/29) زمان برقراری آتش بس خواهد بود و پس از آن، اقدامات لازم برای اجرای بندهای 4، 6، 7 و 8 قطعنامه انجام خواهد شد.

با تصمیم مقامات دو کشور ایران و عراق نسبت به تاریخ اجرای آتش بس، سرانجام در فاصله کمتر از دو هفته از تعیین زمان برقراری آتش بس تا اجرای آن، کلیه ی تلاش های دبیر کل سازمان ملل برای استقرار نیروهای ناظر بر آتش بس (یونیماک) در جبهه های جنگ و در پایتخت دو کشور انجام گرفت و جنگ ایران و عراق، پس از گذشت هشت سال از تجاوز عراق به ایران پایان یافت. صدام در حالی که هیچ دست آوردی از این جنگ به دست نیاورده بود و مشکلات داخلی و ژئوپلیتیک عراق همچنان به قوت خود باقی بود، زمینه های جنگ دیگری را فراهم کرد. وی با پذیرش قرارداد الجزایر که در پی رد و بدل کردن نامه‌هایی با رئیس جمهور وقت ایران صورت گرفت، تجاوز به کویت را آغاز کرد. اقدامی که بیش از گذشته حقانیت جمهوری اسلامی ایران و سخنان امام خمینی^(ع) درباره ی شخصیت صدام که او دیوانه است را اثبات کرد.

آمار شهدا به تفکیک نحوه حادثه:

نوع حادثه	تا پیروزی انقلاب اسلامی	حوادث ناشی از شرارات بمب گذاری	ترور	درگیری با ضد انقلاب	جمع	شرارت اشرا و قاچاقچیان
آمار	3779	539	1537	13791	18646	1671
درصد	1/3	0/3	0/7	6/4	8/7	0/8

جنگ تحمیلی:

⁶ - United Nations Military Observer for Iraq & iran

نوع حادثه	درگیری مستقیم با دشمن	حملات به شهرها	حوادث متفرقه	جمع	سایر	جمع کل
آمار	155051	16154	11814	183029	9889	213255
درصد	72/7	7/6	5/5	85/8	2/7	100

آمار شهدا:

موضوع	آمار کل	وضعیت تاهل		آمار برحسب گروه های سنی				
		مجرد	متاهل	14 سال و کمتر	15-19	20-23	25-59	30 سال به بالاتر
آمار	213255	155259	57996	7054	65575	87106	22703	30817
درصد	100	72/8	27/2	3/3	30/8	40/8	10/6	14/5

آمار شهدا:

ردیف	نوع شغل	تعداد
1	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	23199
		16738
2	ارتش جمهوری اسلامی	9089
		36965
3	نیروی انتظامی جمهوری اسلامی	2926
		5672
4	شغل آزاد	31674
5	دانش آموز	32275
6	دانشجو	2608
7	روحانی	2742
8	بیکار	6128
9	بسیجی	26293
10	بسیجی ویژه	2329
11	خانه دار	3136
12	کودک	2606
13	غیر ایرانی	4565
	جمع کل	213255